

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

**Vodní zdroje a jejich distribuce jako
strategicko - politický faktor
izraelsko - palestinského konfliktu**

Daniel P. Bagge

Bakalářská diplomová práce

Praha 2010

Autor práce: **Daniel P. Bagge**

Vedoucí práce: **PhDr. Lucie Hindlsová, M.A.**

Datum obhajoby práce: **2010**

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a studia.

V Praze dne 2. ledna 2010

Daniel P. Bagge

Bibliografický záznam

BAGGE P., Daniel. *Vodní zdroje a jejich distribuce jako strategicko - politický faktor izraelsko - palestinského konfliktu*. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, 2010. XX s.

Vedoucí diplomové práce *PhDr. Lucie Hindlsová M.A.*

Klíčová slova :

Izrael; Palestina; Blízký východ; Jordán; Galilejské jezero; voda – vodní zdroje; distribuce; zvoděň; Oslo; Johnstonův plán; konflikt; nedostatek vody;

Keywords :

Israel; Palestine; Middle East; Jordan; Sea of Galilee; water -water resources; distribution; aquifer; Oslo; Johnston plan; conflict; water scarcity;

Abstract:

In Middle East facing scarcity in resources, water is a constant source of economic and political tension. In areas of conflict, such as in Israel and Palestinian autonomy, the struggle over water involves, not only economic and distribution issues, but central political, legal, and territorial claims as well. Water, essential to all parties, emerges as a tool of control and exploitation, a powerful bargaining chip, and a politicized commodity. The topic of this thesis is to focus on the hydrogeological facts and focus on the International Law, so it shows the dispute between Palestinian Authority and State of Israel from both sides with their approaches on the issue of water scarcity.

Obsah

Obsah.....	6
1. Úvod.....	7
2. Voda a její role v mezinárodní bezpečnosti – možné zdroje konfliktů o vodu.....	8
3. Charakteristika Blízkého východu	10
4. Stručný popis izraelsko-palestinského prostoru.....	11
5. Vodní zdroje v oblasti Izraele, Palestinských autonomních území a Jordánska.....	12
5.1 Spotřeba vody v izraelsko-palestinském prostoru.....	15
5.2. Iniciativy pro urovnání vodních sporů	15
5.3 Nároky na vodu a její zásoby v devadesátých letech	20
6. Devastace vodních zdrojů v izraelsko – palestinském regionu.....	23
7. Izraelská správa vodních zdrojů.....	25
8. Izraelská vodní politika na palestinských autonomních územích	27
9. Mezinárodní právo a mírová jednání	30
10. Voda a její role v mírových jednáních od počátku devadesátých let.....	32
10.1 Vyjednávací taktiky a pozice Izraele a Palestinské samosprávy.....	35
11. Možná východiska.....	37
11.1 Doporučení	39
12. Závěr.....	40
13. Summary	42
14. Seznam použité literatury	43
15. Seznam příloh.....	45

1. Úvod

Na Blízkém východě, trpícím nedostatkem obnovitelných zdrojů, je voda stálým zdrojem ekonomických a politických tlaků. V konfliktních oblastech jako například izraelsko – palestinská oblast, je otázka vody nedílnou součástí nejen ekonomických a distribučních vztahů, ale i politického a právního boje, stejně jako územních nároků.

Voda, nezbytná pro všechny zúčastněné, je nástrojem kontroly a zpolitizovanou komoditou.

Poptávka po vodě ze strany Izraele, Západního břehu Jordánu a pásma Gazy (Palestinských autonomních území) vzrůstá a současná míra spotřeby je, vzhledem k omezeným zdrojům, neudržitelná. Potřeba funkčního a kooperativního modelu distribuce vodních zdrojů se stala kritickou. Systém uspokojující obě strany izraelsko-palestinského konfliktu je nutným předpokladem úspěšného vývoje v mírovém procesu.

Tento systém je ale možno vybudovat jen za předpokladu řešení otázek suverenity, teritoria, osad a bezpečnosti Státu Izrael. Pokud nebudou tyto otázky vzaty v úvahu, není možné nastartovat proces vzájemné důvěry, vedoucí k vytvoření funkčního modelu. Neznamená to však, že všechny tyto překážky mírového procesu musí být vyřešeny před řešením nedostatku vody. Naopak, je nutno přistupovat k problému jako komplexnímu problému a je možno říci, že pokusy o nastolení spravedlivého systému distribuce vody by mohly vést k oživení celého mírového procesu jako známka ochoty ke spolupráci obou stran.

S ohledem na udržitelný rozvoj na Palestinských autonomních územích a možného budoucího palestinského státu, musí být zavedeno rovnoměrné a spravedlivé dělení se o vodní zdroje. Trvalý přístup k čisté vodě je zásadní pro současné potřeby a budoucí poptávku. Pokračující devastace a neschopnost obou stran konfliktu spravovat zdroje s ohledem na příští generace představuje vážné hydrologické a ekologické nebezpečí pro Izrael a PAÚ. Současná spotřeba vody v Izraeli a osadách, společně s narůstající palestinskou populací, znamená ohrožení již zčásti znehodnocených zdrojů.

Z těchto důvodů je voda neustálým zdrojem třenic a konfliktů. Přesto, jako sdílený zdroj, voda na Blízkém východě může poskytnout funkční rámec a příklad budoucího řešení konfliktů. Ovšem pouze za předpokladu, že zúčastněné strany opustí svá dosavadní stanoviska a postoje a přistoupí ke kompromisům.

Prameny pro tuto bakalářskou práci jsou převážně monografie, jejichž autory jsou světoví odborníci na problémy vodních zdrojů či konfliktů o ně. Namátkou- Hussein Amery, Aaron T. Wolf a v neposlední řadě Alwyn Rouyer. Vzhledem k potřebě aktuálních dat pro psaní této práce a vzhledem k tomu, že monografie byly sepsány v minulosti a data v nich uvedená nejsou validní, bylo čerpáno i z mnoha případových studií v akademických sbornících skrze elektronické databáze.

Autor zpracovával i data ze zpráv nevládních organizací. Je třeba upozornit, že při čerpání z analýz nevládních a dobrovolnických organizací je nutno vzít v potaz často jednostranné informování o problému. Některé zdroje se velice rozcházejí v základních datech z důvodu ideové, národnostní příslušnosti autorů. V těchto případech bylo nutné data ověřovat třetími zdroji v případě, že výstupy ze studií byly v kontradikci. Autor byl tedy nucen často vycházet ze zdrojů, které se vzájemně faktograficky popíraly a podrobit je objektivnímu zkoumání. Díky přístupu ke Knihovně prezidenta Asada v Damašku, a knihovně Velvyslanectví České republiky v Damašku během více než devíti měsíčního pobytu v Sýrii, autor čerpal z materiálů v arabštině zabývajících se tématem, jejichž autory jsou přední arabští odborníci na danou problematiku, například Sāhib Ar-Rabi'í. Je nutno podotknout, že literatury vztahující se k tématu této bakalářské práce je mnoho, nicméně kvalitativně jsou zde nesmírné rozdíly.

2. Voda a její role v mezinárodní bezpečnosti – možné zdroje konfliktů o vodu

„Mohu zaručit, že v případě nedostatku vody v našem regionu a v případě, že by lidé neměli co pít, budeme nevyhnutelně čelit válce,“ prohlásil Meir Ben Meir, bývalý Komisař pro vodu Státu Izrael. „Jedinou věcí, která by mohla Egypt opět přivést do války, je voda“, řekl v roce 1979 egyptský prezident Anwar as-Sādāt v odpovědi na plány suchem sužované Etiopie vybudovat na horním toku Modrého Nilu přehrady. Mohou být spory o vodní zdroje v blízké budoucnosti skutečně příčinou ozbrojených konfliktů?

Bez ohledu na to, zda je konflikt ozbrojený, nebo zda se řeší diplomaticky, jde o problematiku zdrojů vody ruku v ruce s dalšími možnými problémy, jako je např. náboženská, etnická či ideologická diverzita, hraniční spory (obecně teritoriální, národnostní), ekonomické

soupeření atd. Určité rozdíly ovšem mohou spočívat ve způsobu řešení.¹ U výše zmíněných problémů existuje široké pole pro vyjednávání, ale problematika vodních zdrojů vyžaduje skutečný zájem obou či více stran o dohodu a ochotu dojít ke kompromisu.²

Spor o vodní zdroje může probíhat na mnoha úrovních, např. podle druhu nebo podle místa. V případě druhu se může jednat o vojenský, politický nebo ekonomický konflikt. V případě místa se může jednat o konflikt na úrovni vesnic, měst, vodních společností, vnitrostátních regionů a států. V případě pokračujícího znečišťování povrchové i podzemní vody, postupující dezertifikace, zasolování půdy a dalších problémů, se kterými se potýká celý svět, může nakonec dojít ke konfliktu na globální úrovni.

Existuje několik základních předpokladů pro vznik konfliktu ohledně vody. Konflikt sám o sobě nemusí být násilný. V každém případě jde ovšem o velké bezpečnostní riziko pro danou oblast, neboť nedostatek vody ohrožuje všechny skupiny civilního obyvatelstva, průmysl, zemědělství, a tím i rozvoj celého regionu.

1) Riziko vypuknutí konfliktu narůstá v okamžiku, kdy jsou vodní zdroje sdílené více než jedním státem, popřípadě jiným činitelem (regionem, městem, vesnicí atd.). Další problém nastává v okamžiku, kdy dva státy sdílejí jeden vodní tok, přičemž jeden ovládá horní tok a druhý dolní tok. Stát na horním toku získává zbraň, kterou může kdykoli použít proti svému sousedovi.

Konflikt z výše jmenovaných příčin nemusí vypuknout jen mezi státy světa, kde je spolupráce mezi zeměmi velmi obtížná vzhledem k politickým, historickým, sociálním a ekonomickým problémům. Typickým příkladem může být čistě evropský spor o projekt přehrady na Dunaji Gabčíkovo/Nagymáros mezi Slovenskou republikou a Maďarskem.

2) Dalším rizikem je celková nedostatečnost vodních zdrojů v oblastech jako je Asie, severní Afrika atd., kde se voda stává součástí vysoké politiky. Soupeření o omezené vodní zdroje nakonec vede k tomu, že se problematika vodních zdrojů stává otázkou národní bezpečnosti.

¹ Jediný způsob řešení je skrze mezinárodní spolupráci. Silové řešení je pouze dočasným odložením jinak velmi těžko kontrolovatelné komodity, nejedná se o pevně geograficky alokovaný zdroj –např. změnou horního toku lze ovlivnit několik set kilometrů povodí a předchozí vojenská intervence bude naprosto zbytečně vynaloženým úsilím.

² Řešení problematiky vodních zdrojů, je zejména na BV, problematické z hlediska vnímání vodních zdrojů obyvatelstvem jako samozřejmosti, nikoli jako zdroje komodity. Reforma v přístupu k vodním zdrojům tak není otázkou jen technickou, nýbrž i sociální.

3) Možná největším rizikem vodního konfliktu je mylný předpoklad, že se kvalita a množství vody na celém světě nemění. Bohužel, s rostoucí poptávkou³ po pitné vodě, související s nárůstem světové populace, se zvyšujícími se nároky na životní úroveň, na rozvoj zemědělství a průmyslu a s působením klimatických změn, se snižuje její množství i kvalita a přístup k ní se stává složitějším.

3. Charakteristika Blízkého východu

Slovní spojení Blízký východ v souladu se svým českým pojetím odpovídá anglickému termínu *Middle East*. Pojem Blízký východ se dnes nejčastěji objevuje jako doslovný překlad anglického výrazu *Middle East*, který označuje státy Arabského poloostrova a jeho okolí, pro ty se však v češtině užívá označení Blízký východ⁴. K dalšímu posunu ve významu došlo, když termín Blízký východ obsáhl území od západního pobřeží Afriky, přes státy severní Afriky, Turecka a muslimských států v Asii až k východním hranicím Pákistánu.

Pro potřeby této práce můžeme zkoumanou oblast zúžit na izraelsko-palestinský prostor (oblast Izraele a Palestinských autonomních území) a sousední arabské státy (Egypt, Jordánsko, Sýrii a Libanon).

Oblast Blízkého východu je hornatým regionem, pro který jsou typické rozsáhlé stepi, polopouště a pouště s nedostatkem vodních zdrojů. Voda se stala určujícím faktorem pro přežití zdejších společností a tím pádem i předmětem mnoha válek a sporů mezi usedlými zemědělci a kočovnými pastevcí. Přes své nepříznivé přírodní podmínky patří Blízký východ k nejstarším obydleným územím a v povodí nejvýznamnějších řek (Nil, Jordán, Eufrat, Tygris) vznikly jedny z prvních starověkých říší.

³ Příloha č.1

⁴ Do doby rozpadu Osmanské říše se jako Blízký východ označovalo její území, zatímco Střední východ označoval státy jižní a střední Asie, včetně zemí kolem Perského zálivu a Afghánistánu

4. Stručný popis izraelsko-palestinského prostoru

Izraelsko-palestinský prostor se rozkládá na ploše přibližně 27 000 km². Oblast je po fyzicko-geografické stránce velmi rozmanitá a lze ji rozdělit do přibližně pěti pásem. Jedná se o:

- 1) přímořské pásmo
- 2) západní horský řetězec (Judsko-galilejská pahorkatina, Libanon, pohoří Ansarija)
- 3) příkopové propadliny (Arava, údolí Jordánu, údolí Bikaa a Ghôr)
- 4) východní pohoří (Zajordánská vrchovina, Hermon a Antilibanon)
- 5) pouště (Negev)

Podobná rozmanitost platí i v případě klimatických pásem. Přímořské podnebí je typické pro oblast podél pobřeží směrem na jih k pásmu Gazy s mírnými vlhkými zimami (průměrná teplota 12 °C) a horkými suchými léty (26 °C). Množství srážek v oblasti se pohybuje v rozmezí od 350 mm/rok na pobřeží až k 750 mm/rok v judských, galilejských a zajordánských horách. Stepní podnebí s malým množstvím srážek (200 – 300 mm/rok) nalezneme v oblasti Beer-Šeby směrem na jih a v zajordánské náhorní plošině. Mikroklima údolí Jordánu odpovídá subtropům. Suchá horká léta jsou střídána vlhkými mírnými zimami. V Negevu, v jižní části údolí Jordánu a v oblasti na jih a východ od zajordánské stepi převládá pouštní klima s minimálními ročními srážkami v rozmezí od 50 do 200 mm/rok⁵.

Nedostatečné vodní srážky se odráží na množství a kvalitě vodních zdrojů. Nejvýznamnějším zdrojem povrchové vody je řeka Jordán se svými přítoky a vádí⁶. Mezi další hlavní zdroje sladké vody patří rezervoáry podzemní vody.

⁵ Příloha č.3

⁶ sezónní řeky, které v horkých letních měsících vysychají.

5. Vodní zdroje v oblasti Izraele, Palestinských autonomních území a Jordánska

Hlavními zdroji sladké vody pro izraelsko-palestinský region jsou povrchové zdroje ⁷, zejména řeka Jordán a Galilejské moře, a dva hlavní podpovrchové zdroje vody ⁸, tzv. aquifer ⁹.

1) Řeka Jordán ¹⁰: Jméno Jordán je odvozeno z hebrejského Jardén, které znamená „sestupující“. Název řeky je velmi výstižný vzhledem k tomu, že její tok klesá pod hladinu moře. Řeka Jordán vzniká soutokem tří řek. Hasbani, pramenící v Libanonu, dosahuje ročního průměrného průtoku okolo 130 mil. m ³. Baniás s ročním průměrným průtokem 120 mil. m ³ pramení na Golanských výšinách. Řeka Dan je jediná, která pramení v Izraeli a její průměrný roční průtok se pohybuje okolo 250 mil. m ³. Délka toku Jordánu dosahuje 320 km.

Jordán protéká dvěma jezery – Chulským (Huleh) a Galilejským mořem – a poté pokračuje dále na jih k Mrtvému moři. Zhruba 8 km jižně od Galilejského moře vtéká do Jordánu jeho nejdůležitější přítok Jarmuk. Jordán zaniká svým vyústěním do Mrtvého moře v hloubce 400 m pod hladinou moře.

2) Chulské jezero (Huleh): jezero bylo poměrně malé, zhruba 5,3 km dlouhé a 4,4 km široké. Mezi léty 1951 – 1958 bylo vysušeno v rámci projektu Židovského národního fondu. Projekt nebyl úspěšný vzhledem k silně zasolené půdě, a proto se izraelská vláda o několik desetiletí později rozhodla opět zatopit část bývalého jezera a oživit téměř zaniklý ekosystém.

3) Galilejské moře: Galilejské moře se nalézá v hloubce od 209 do 213 m pod hladinou moře a obsahuje 4 300 mil. m ³. Je napájeno vodou z Jordánu, který jím protéká napříč, a sladkými i slanými prameny uvnitř a v okolí jezera. Dalším významným zdrojem vody jsou pro jezero dešťové srážky, které dosahují 200 mm rok. Slané prameny a odvod vody za účelem zavlažování obnovují i v této lokalitě problém salinity.

Izrael odváděl z Jarmuku ročně zhruba 70 mil. m ³ vody před jeho vyústěním do Jordánu k lokálnímu použití nebo do Galilejského moře. Mírovou dohodou z roku 1994 mezi

⁷ Příloha č. 4

⁸ Příloha č.5

⁹ zvrstvení, podzemní vrstva nebo souvrství hornin s dostatečnou pórovitostí a propustností, což umožňuje proudění a shromažďování podzemní vody.

¹⁰ Příloha č. 6

Jordánskem a Izraelem byl odvod z řeky Jarmuk zredukován na 25 mil. m³/rok (Izraeli je dovoleno čerpat dalších 20 mil. m³/rok v zimních měsících pod podmínkou, že v létě uvolní stejné množství do Jordánu.¹¹

Ročně se z jezera vypaří okolo 300 mm vody. Dalších 470 mm za rok z jezera odebírá Izrael pro potřeby svých obyvatel a pro svou síť National Water Carrier¹², transportující vodu do suchých oblastí Izraele (zejména do horního Negevu a do hustě zalidněných oblastí na pobřeží).

4) Jarmuk: pramení v jihozápadní Sýrii. Od pramenu k ústí urazí vzdálenost 32 km, jeho tok je ovšem kvůli četným meandrům mnohem delší. Dosahuje délky okolo 80 km. Podobně jako v případě Jordánu i tok Jarmuku klesá pod hladinu moře. Pramení ve výšce 55 m nad hladinou moře a ústí do řeky Jordán v hloubce 250 m pod hladinou moře.

5) Zvodeň: Oblastí s vodonosnou horninou je v izraelsko-palestinském regionu mnoho. Nejbohatším z nich je Horský aquifer (Mountain Aquifer) shromažďující ročně 640 mil. m³, který se téměř celý nalézá na území Západního břehu s výjimkou 5 procent ležících na izraelské straně za Zelenou linií z roku 1949. Prosakování vody umožňuje geologické složení oblasti, pro které jsou typické krasové vápence a dolomitské formace. Podzemní voda si z horského aquiferu razí cestu třemi různými směry a vytváří menší západní, východní a severní aquifer¹³.

Nejdůležitější z výše jmenovaných vedlejších aquiferů je západní, známý pod svým izraelským jménem Yarkon – Taninim aquifer, ve kterém se shromažďuje 360 mil. m³ vody za rok. Z tohoto množství tvoří 40 mil. m³ tzv. brakická voda¹⁴. Severní i východní aquifer shromažďují ročně 140 mil. m³ brakické vody. Severní aquifer se označuje jako Šchem-Gilboa aquifer, neboť začíná v oblasti Nábulusu (ve starověku Šchem), přičemž jeho voda proudí směrem k pohoří Gilboa a pramení v údolích Jezreel a Bet Šean.

V případě východního aquiferu voda proudí ve dvou vrstvách. Výše položená vrstva pramení na svazích a napájí toky sezónních řek jako např. Vádí Qelt a Vádí Feriah, které jsou historicky důležitými vodními zdroji pro palestinské farmáře. Spodní vrstva zásobuje vodou

¹¹ ROUYER, Alwyn R.: *Turning Water into Politics. The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict* s.20

¹² NWC – Národní vodní přivaděč

¹³ Příloha č. 7

¹⁴ Brakická voda, mírně slaná voda – obsahuje tedy více soli než voda sladká, ale méně než voda v otevřeném moři.

izraelské osady na Západním břehu. Přístup k tomuto vodnímu zdroji je technicky i finančně náročný, neboť se voda může čerpat jen z velmi hlubokých studní.

Pobřežní aquifer je po Jordánu a Horském aquiferu třetím nejvýznamnějším zdrojem sladké vody. Sahá od hory Karmel na severu až k pásmu Gazy na jihu. Od západních rezervoárů se liší svým geologickým podložím, které je tvořeno pískovcem a písečnými útvary. Vodu získává z dešťových srážek a z vody, tekoucí ze západních svahů hor. Množství vody, které je aquifer schopen každý rok pojmout, je na území Izraele odhadováno na 280 mil. m³ ročně, zatímco v pásmu Gazy hovoří odhady o pouhých 60 mil. m³ za rok.

Vedle výše zmíněných hlavních zdrojů vody má izraelsko-palestinský region k dispozici dalších 520 mil. m³ ročně z menších zdrojů. Množství brakické vody v rozmezí od 250 do 260 mil. m³ za rok je Izraelem čerpáno z menších aquiferů v Galileji, Karmelských horách a v údolí Aravy. Dalších přibližně 45 mil. m³ získává region přehrazením toků záplavové vody nebo sběrem vodních srážek do nádrží. Toto číslo samozřejmě není přesné s ohledem na měnící se množství srážek v regionu v zimním období.

6) Upravená odpadní voda: Posledním a v budoucnu zřejmě nejdůležitějším zdrojem sladké vody bude upravená odpadní voda, která by měla nahradit sladkou vodu odváděnou přímo ze zdrojů prostřednictvím vodní sítě do zemědělského sektoru. V tomto případě je Izrael na dobré cestě efektivně využít své nedostatečné vodní zdroje. Například v roce 1994 dokázal Izrael upravit a znovu použít 65 procent veškeré odpadní vody vyprodukované domácnostmi a průmyslem. Ve stejném roce použil Izrael 70 procent upravené odpadní vody v zemědělském sektoru.

Z hydrologického hlediska je oblast Blízkého východu, především území Izraele, PAÚ a Jordánska, velmi problematická. Je také jedinou oblastí, kde již došlo k projevům vodního deficitu a kde spotřeba vody přesahuje objem dostupných obnovitelných vodních zdrojů. Převážně suchá oblast s malým množstvím srážek, nerovnoměrně rozložených geograficky i časově (srážky se vyskytují jen v několika měsících roku) se nachází částečně v poloaridním a částečně aridním pásu.

Povrchové i podzemní vodní zdroje jsou omezené a nepříliš vydatné. V oblasti je přitom velká hustota zalidnění a počet obyvatel roste poměrně rychlým tempem. Dosud je spotřeba vody na jednotlivce v zemích této oblasti relativně malá, a to především v důsledku nepříliš rozvinutých ekonomik a životní úrovně

Uspokojivému a aktivnímu řešení situace brání chronický mezinárodně politický izraelsko – arabský konflikt. Válečný stav, okupace palestinských území a vzájemná nedůvěra mezi zeměmi oblasti dosud velmi brzdila společné iniciativy. Společné hospodaření s dostupnými vodami by přitom bylo nejefektivnějším způsobem, jak rostoucímu deficitu vody čelit.

5.1 Spotřeba vody v izraelsko-palestinském prostoru

Člověk potřebuje nutně k životu cca 3 litry vody denně, tj. asi 1 000 litrů aneb 1 m³ vody za rok pro přímou spotřebu. Kromě této základní hodnoty ale spotřebuje nepřímo, a to například ve formě potravin, ročně přibližně 1 000 m³ vody v aridních či poloaridních podmínkách, kam velká část oblasti zemí Blízkého východu spadá. V moderní společnosti s moderními vymoženostmi, kam země Blízkého východu z velké části patří, případně tam postupně směřují, je pak nutné připočítat spotřebu vody v domácnosti na mytí, vaření atd. V závislosti na životní úrovni se tato spotřeba udává v rozmezí 50 až 100 m³ ročně na osobu. Pro naplnění soudobých životních potřeb lidského jedince je tedy celkem potřeba počítat s přibližně 1 100 m³ vody na rok.

5.2. Iniciativy pro urovnání vodních sporů

Již v meziválečném mandátním období vznikaly studie a plány, zabývající se optimálními nakládáním s vodními zdroji povodí Jordánu a zajištěním dostatku vody pro plánovaný židovský stát. Studie byly financovány a prováděny jak Brity, tak sionisty. Přirozeně musely projekty pracovat s některými konstantními prvky, které se později po vzniku Izraele zrealizovaly. Například zavlažování úrodné nížiny Ghawr na dolním toku Jordánu paralelními kanály napájenými z Jarmūku a Galilejského jezera, transfer vod ze severních oblastí Palestiny do jižních suchých, ale přesto úrodných ploch pouště Ha Negev /an-Naqab, výstavbu kanálu propojujícího Středozemní moře s Mrtvým mořem.¹⁵ Některé

¹⁵ Komplexní sionistický projekt, obsahující uvedené prvky, představoval například návrh Waltera Laudermilka z roku 1938, vypracovaný z iniciativy britské vlády. Podle jeho plánů by pak Palestinská autonomní území mohla přijmout další 4 miliony židů k necelým 2 milionům, které v té době již v PAÚ žili. Arabové, kteří by nechtěli žít pod sionistickou vládou, měli být

plány nadále počítaly s převedením vod řeky Litānī do Jordánu a zaústěním Jarmūku do Galilejského jezera.

V období po roce 1948, kdy se po válce Izraele s arabskými zeměmi stala jeho existence na mapě Blízkého východu realitou, se zrodily projekty, které již musely počítat s daným územním stavem. Projekty vypracovávala jak izraelská strana, tak i strana arabská, v některých případech se mezinárodní vyjednávači pokoušeli o koordinaci regionálního projektu, který by byl výsledkem shody všech zúčastněných stran. MacDonaldův projekt z roku 1951 předpokládal zaústění Jarmūku do Galilejského jezera a odtud distribuci do nově zavlažovaných území, která by uživila židovskou imigraci do Izraele. Dále se počítalo s vybudováním dvou hydroelektráren na Jarmūku a se vznikem zavlažovacích kanálů po levém a pravém břehu dolního Jordánu. Jeden z pravobřežních kanálů měl vést až do Jeruzaléma.

Snahou o uspokojení požadavků všech zainteresovaných stran na vodní zdroje povodí Jordánu byl o rok později Bungerův projekt. Vycházel z představy vybudování rozsáhlé přehrady al-Maḡārin na Jarmūku s kapacitou 0,5 km³¹⁶ a zavlažovacích kanálů po obou březích dolního Jordánu. V roce 1953 se Sýrie s Jordánskem dohodly na realizaci přehrady al-Maḡārin. Náklady na stavbu měly být z více než poloviny pokryty UNRWOU. Po negativním stanovisku Izraele k realizaci projektu UNRWA posléze od jeho financování ustoupila. Výstavba přehrady se proto tehdy neuskutečnila. Naopak nesouhlas arabských států vyvolal následný návrh z roku 1953, který počítal s ustavením procentuálních podílů pro země povodí Jordánu: Izrael měl získat 32,5 procent, Jordánsko 63,5 procent a Sýrie 4 procenta. Arabská straně nesouhlasila s mizivým množstvím alokované vody pro Sýrii a nulovým objemem pro Libanon.

Naděje vzbuzujícím a vyváženým projektem se zdál být známý návrh amerického vyslance pro jednání na Blízkém východě Erica Johnstona z roku 1953. Johnston měl za úkol vypracovat komplexní řešení pro povodí Jordánu. Jeho projekt zahrnoval:

- vysušení a zúrodnění jezera a bažin v Hula /al-Hūlā na horním toku Jordánu
- výstavbu přehrady na říčce al-Hāsibānī, pramenící v Libanonu, pro zadržení přívalů vod z tajícího sněhu na hoře Hermon

přesunutí třeba do bažin Tigridu v Iráku, který v té době rovněž spravovali Britové jako mandátní území. Ar-Rabīṭī, *Al-amm al-mā'ī*, s. 34.

¹⁶ srv. s kapacitou Vysoké asuánské přehrady v Egyptě 164 km³

- svedení toků řek al-Hāsibānī, Bānjās a Dan /ad-Dān do 120 km dlouhého kanálu, směřujícího na jih přes bažiny Hula /al-Hūlā a tím zamezení ztrát vod v této oblasti
- přeměnu Galilejského jezera v hlavní zásobárnu vod jak z Jordánu, tak i Jarmūku, který měl být do jezera zaústěn
- výstavbu dvou přehrad na Jarmūku (al-Maqārin a al-^cAdasīja)
- výstavbu zavlažovacích kanálů Východní Ghawr a Západní Ghawr paralelně s dolním tokem Jordánu

Johnston využil pro výpočty nároků jednotlivých zemí na vodu tehdejší rozlohy zavlažovaných území. Plán počítal i s tím, že by se vody řek povodí využívaly také mimo samotné povodí Jordánu. Arabské země ale Johnstonův plán odmítly, argumentující zejména následující důvody:

- Galilejské jezero jako hlavní zásobárna vody pro zavlažovací kanály v Jordánsku a PAÚ leží na izraelském území, což vytváří pro arabské země nepřijatelnou závislost
- malý podíl vody, přiřčený Arabům (s ohledem na to, že většina jí pramení na arabských územích)
- na nároky Libanonu nebyl vůbec brán zřetel
- nároky Sýrie byly silně podhodnoceny
- izraelské zavlažování Negevské pouště, ležící mimo povodí Jordánu, což vytváří rozpor s mezinárodním právem
- možnost ohrožení křesťanských svatých míst stoupající vodou Galilejského jezera

Ani na izraelské straně nebyl návrhem přijat souhlasně. Vadilo jí především, že plán nepočítal s převedením řeky Lītānī do povodí Jordánu. Johnstonův plán prošel později úpravami se zřetelem na uznání práv na podíl vod také pro Libanon a s ohledem na zvýšení podílu pro Sýrii. Dříve než však Liga arabských států stihla tento upravený projekt projednat, vypukla Suezská krize v roce 1956, která další projednávání ukončila.

Ve stejné době se ještě objevil dílčí izraelský projekt, vracející se opět k myšlence převedení vod čistě libanonské řeky Litānī do povodí Jordánu. Projekt Kutun z roku 1954 navrhoval převedení této vodu potrubím do říčky al-Hāsibānī. Do otázek distribuce vod Jordánu¹⁷ se napříště neměly vměšovat jakékoliv mezinárodní instituce, včetně OSN. Z Johnstonova projektu však vycházela jeho upravená, arabská verze z roku 1954. V protikladu k původnímu návrhu tato verze především nepočítala se svedením vod Jarmūku do Galilejského jezera (důvodem byla obava ze závislosti na Izraeli, faktor vysokého odparu vody, smíchání s méně kvalitní vodou Jordánu, resp. Galilejského jezera). Vody Jarmūku měly být zcela rozděleny mezi Sýrii a Jordánsko, izraelské nároky na jeho vodu byly ignorovány. Voda z říčky al-Hāsibānī měla být rozdělena mezi Libanon a Izrael a voda říčky Bānjās využita částečně pro zavlažování na syrském území.

Bohužel byl Johnstonův projekt a jeho pozdější úpravy na dlouhé období posledními realistickými pokusy o komplexní a definitivní řešení problému vody v povodí Jordánu. Po odmítnutí projektu i jeho variant následovala jednostranná realizace národních vodních projektů jednotlivých zemí v povodí. Nejdále se dostali v realizaci svých projektů Izraelci, zejména díky výstavbě Národního vodního přivaděče. Arabové do současnosti považují Johnstonův projekt za východisko pro vyjednávání s Izraelem o podobě vodního hospodaření v povodí Jordánu, zatímco Izraelci jej odmítají s tím, že byl vytvořen v padesátých letech a že se situace od té doby radikálně změnila. Své požadavky tak zdůvodňují současnými potřebami své ekonomiky a aktuální situací ve využívání vodních zdrojů.

Izrael i Jordánsko realizovaly jednostranně některé dílčí projekty Johnstonova plánu. V letech 1953 až 1957 Izraelci vysušili bažiny ʿEmeq Hula /al-Hūlā na severu země na horním toku Jordánu. Vysušením a svedením vody do umělých kanálů tak získali 100 mil.m³ vody ročně navíc a zúrodnili zároveň 60 tisíc dunumů půdy, získané z bývalých bažin¹⁸ Největším izraelským vodohospodářským projektem je ale Národní vodní přivaděč. Výstavba byla zahájena v roce 1953 kopáním kanálu ze severozápadního břehu Galilejského jezera. Ve svých počátečních stádiích byla přitom stavba ztížena syrským ostřelováním stavenišť.¹⁹ Vodní kanál prochází Galilejí na jihozápad směrem k pobřeží. Poblíž Nazaretu přechází v tunel, který se táhne od severu na jih podél celého izraelského pobřeží. U Tel Avivu se větví a pokračuje asi 50 km dvěma paralelními potrubími, která se následně opět spojují a pokračují až ke Gaze do Negevské pouště. Poblíž hranic s Gazou se opětovně rozděluje. Severní větev

¹⁷ Ar-Rabīʿī, *Al-ʿamn al-māʿī*, s. 44.

¹⁸ Ar-Rabīʿī, *Al-ʿamn al-māʿī*, s. 146.

¹⁹ Tamtéž, s. 147.

pokračuje do Be´er Ševa´ /Bi´r as-Sab^c a dále do městeček a osad severního Negevu, kde končí. Jižní větev pokračuje podél hranic s Gazou, stáčí se přes jižní Negev a spojuje se východně od Be´er Ševa´ /Bi´r as-Sab^c se severní větví. Hlavní část přivaděče byla dokončena po 11 letech v roce 1964. Voda musí být z Galilejského jezera, ležícího 212 metrů pod hladinou moře, čerpána do nadmořské výšky 44 m.n.m. Čerpací stanice v Tābigha na břehu jezera tak pracuje s výškovým rozdílem celých 256 metrů.

Izraeli se tak podařilo zrealizovat dlouhodobě plánovaný projektu transferu vod Jordánu do suchých jižních oblastí země, Negevské pouště, kde je absolutní nedostatek vodních zdrojů, zato však poměrně úrodná půda. Voda z přivaděče je jednak využívána k zavlažování zemědělských ploch v přímořské nížině a v poušti Negev, jednak k zásobování velkých měst, především Tel Avivu, na středomořském pobřeží. Přivaděč odebírá z Galilejského jezera asi 400 mil.m³ vody ročně, což představuje necelou polovinu z 880 mil.m³ ročního průtoku Jordánu nad soutokem s Jarmūkem. Zásadním problémem tohoto projektu je skutečnost, že odvádí vody Jordánu na území ležící mimo jeho povodí. To je v přímém rozporu s mezinárodním právem a arabská strana na tento fakt také často poukazuje. Objemem vody, který Izrael přivaděčem z Jordánu odvádí, je projekt rovněž v nesouladu s Johnstonovým plánem, zejména s jeho částmi, určujícími podíly vody pro jednotlivé země.

Jordánsko zrealizovalo v letech 1958-1961 další dílčí projekt z Johnstonova plánu na celkové uspořádání využívání vod povodí Jordánu. Cílem projektu bylo přivést dostatek vody pro zavlažování úrodné nížiny al-Ghawr na východním břehu řeky. Projekt tvořila malá přehrada al-^cAdasīja na Jarmūku, odkud je voda odváděna do 125 km dlouhého kanálu Východní Ghawr (ar. *Tur^cat al-Ghawr aš-šarqī*), nazývaného také Kanál krále ^cAbdullāha. Ten probíhá paralelně s dolním tokem Jordánu po jeho levém břehu. Voda vytéká z levého břehu přehrady, několik kilometrů před ústím Jarmūku do Jordánu. Kanál je dále napájen říčkou az-Zarqā´, přitékající od východu a pramenící na jordánském území, a několika dalšími menšími přítoky. Z Jarmūku odvádí ročně asi 100-140 mil.m³ vody. Vedle zavlažování slouží voda kanálu také k zásobování Ammánu pitnou vodou. Dodávky vody do Ammánu jsou technicky i energeticky poměrně náročné: jordánská metropole leží v nadmořské výšce cca 900 m.n.m., zatímco dolní tok Jordánu se svažuje od 210 m. pod mořem u Galilejského jezera

až na 420 m. pod mořem u Mrtvého moře. Pět čerpacích stanic potrubí z údolí Jordánu do Ammánu žene 45 mil.m³ vody ročně do celkové výšky 1350 m.²⁰

Jordánsko uskutečnilo na svém území několik dalších menších vodních projektů. Jde především o vybudování sítě zavlažovacích kanálů v Ghawru, menší hydroelektrárny na Jarmūku a Ghawru a také výstavbu přehrady Krále Talāla na říčce az-Zarqā' letech 1972-1978. K realizaci důležitého jordánského projektu, přehrady al-Maqārin, a několik dalších menších přehrad na Jarmūku zatím nedošlo. V letech 1974-1978 přitom byla s podporou USAid²¹ připravena projektová dokumentace. Podmínkou poskytnutí půjčky na výstavbu přehrady byla však ze strany mezinárodních institucí existence dohody mezi Sýrií, Izraelem a Jordánskem o podílech vod v řece Jarmūk. V roce 1980 Jordánci projekt zmrazili, důvodem byla nemožnost dosáhnout dohody se Sýrií. Ta odmítala podepsat dohodu s Izraelem jen o vodách Jarmūku a prosazovala pouze komplexní urovnání blízkovýchodního konfliktu. Stavba přehrady je z tohoto důvodu zablokována až do doby, než budou dohodnuty nároky a podíly všech zemí povodí Jarmūku.²²

5.3 Nároky na vodu a její zásoby v devadesátých letech

Celkový objem využitelných povrchových vod povodí Jordánu, tedy včetně přítoku Jarmūk, se odhaduje na 1320 mil.m³ ročně. V roce 1994 využíval Izrael z tohoto množství 650 mil.m³, Jordánsko 350 mil.m³ a Sýrie prostřednictvím přehrady na Jarmūku 200-250 mil.m³ ročně. Palestinci neměli k povrchovým vodám povodí Jordánu přístup. Zbytek vod, který zůstal v Jordánu nevyužit, odtékal do svého cíle, Mrtvého moře.

Celkový objem využitelných a obnovitelných podzemních vod ve zvodních pod územím Izraele, Palestinské samosprávy a Jordánska byl odhadován na 1460 mil.m³ vody ročně. V roce 1994 ale dosahoval objem čerpaných podzemních vod ve sledované oblasti 1740 mil.m³. Přibližně 280 mil.m³ tak bylo „přečerpáno“. Asi 1000 mil.m³ ročně ze spodních vod využívá Izrael, 510 mil.m³ Jordánsko a 230 mil.m³ Palestinská autonomní území²³. Důsledky rozdílu v čerpání podzemních vod se projevují stále výrazněji: pobřežní aquifer,

²⁰ Ar-Rabī'ī, *Al-amm al-mā'ī*, s. 100.

²¹ USAid – rozvojová vládní organizace Spojených států amerických

²² Ar-Rabī'ī, *Al-amm al-mā'ī*.101-103.

²³ Dombrowsky, Ines: *The Jordan River Basin: Prospects for Cooperation Within the Middle East Process?* In: Scheumann, Schiffler, c.d s.94.

nacházející se pod izraelským pobřežím,²⁴ byl významně zasažen již dříve. Do vyprazdňujících se podzemních zásobáren začala pronikat mořská voda a zbývající zásoby podzemních vod tak na mnoha míst zcela znehodnotila. Jinde je, z důvodu snižující se hladiny spodních vod, čerpání stále technicky náročnější a finančně nákladnější.

K celkové spotřebě povrchových a podzemních vod je třeba připočítat ještě asi 265 mil.m³ druhotně použité vyčištěné vody. Potom se celková spotřeba regionu vyšplhá na více než 3 km³ vody za rok (srv. s Egyptem, jehož podíl na nilské vodě na základě smlouvy se Súdánem činí 55,5 km³ ročně). Průměrná spotřeba vody na hlavu, která v povodí Jordánu činí asi 210 m³ ročně, je nerovnoměrně rozdělena mezi jednotlivé státy v důsledku rozdílně rozvinutých ekonomik, různé míry životní úrovně a přístupu k vodním zdrojům. V Izraeli je tato spotřeba nejvyšší, činí 360 m³ ročně, následuje Jordánsko s 220 m³ ročně a nakonec Palestinská autonomní území se 110 m³ za rok.

Nejvyšší spotřebu vody vykazuje v regionu sektor zemědělství. V Izraeli se na celkové spotřebě podílí 62 procent, v PAÚ 64 procent a v Jordánsku 74 procent vody²⁵. Ze všech odvětví hospodářství se pouze v zemědělství využívá vyčištěných odpadních vod, zatím ale není množství vody ani efektivita čištění vod příliš vysoké²⁶. Jak v Izraeli, tak i v Jordánsku se přitom zemědělství podílí na HDP jen velmi malou měrou a také procento osob, zaměstnaných v zemědělství je nízké : v Izraeli jsou oba ukazatele kolem 2,5-3 procent, v Jordánsku kolem 6 procent. Naprosto odlišná je situace na palestinských územích, kde se zaměstnanost v zemědělství i jeho podíl na HDP pohybuje kolem 30-35 procent.

Efektivita použití vody v zemědělství stoupá, v současnosti je v Izraeli již většina ploch zavlažována postřikem namísto tradičního zavlažování, v Jordánsku se jedná asi o tři čtvrtiny zemědělských ploch. Cena za vodu pro zemědělské účely je v Izraeli i Jordánsku výrazně dotována a neodpovídá jejím „výrobním“ nákladům. U vody dodávané Palestincům na PAÚ dotace chybí, na rozdíl od dotované vody pro židovské osadníky..²⁷

Dalším sektorem, následujícím za sektorem zemědělství pokud jde o podíl na spotřebě vody, je v zemích povodí Jordánu sektor domácností a veřejných služeb. Zde vidíme markantní rozdíl mezi rozvinutou izraelskou ekonomikou a rozvíjejícími se ekonomikami Jordánska a palestinských území. Zatímco Izraelci v tomto sektoru spotřebovávají 85 m³ na

²⁴ Jedná se o pobřeží středomořské

²⁵ Údaje pro polovinu devadesátých let

²⁶ V Izraeli je z 1180 mil.m³ vod použitých v zemědělství ročně 210 mil.m³ vyčištěných vod, v Jordánsku z 670 mil.m³ jen 50 mil.m³ druhotně použitých vod, v PAÚ se odpadní vody dosud téměř nečistí

²⁷ Cena se liší pro Palestince a židovské osadníky a občany Izraele. Jad Isaac Mohammed Ghanyem „Environmental Degradation of the Israeli – Palestinian Conflict“ ARIJ. 2001

hlavu ročně, v Jordánsku je to 25 m³ a na palestinských územích 28 m³ v pásnu Gazy, resp. 17 m³ na Západním břehu. V oblasti spotřeby vody v sektoru domácností a služeb však v zemích povodí Jordánu existují značné rezervy pro úspory. Zejména v důsledku špatného technického stavu vodovodních systémů totiž velké množství vody přichází vniveč.

V Jordánsku jsou tyto ztráty z průsaků a netěsností odhadovány na 55 procent, v Gaze na 50 procent, na Západním břehu na 40 procent a v Izraeli na 15 procent.²⁸ Cena této vody v Izraeli pokrývá náklady na její dopravu a získávání a je progresivní, tzn., že se stoupající spotřebou se cena zvyšuje. V Jordánsku je cena za tuto vodu dotována, špatný stav vodovodní sítě ale neumožňuje nepřetržité zásobování domácností vodou a vznikají časté výpadky v dodávkách. Na palestinských územích je cena určována Palestinian Water Authority²⁹, voda však není dotována.

Průmyslový sektor není ve sledovaných zemích velkým spotřebitelem vody. Celkově se na spotřebě ve všech třech oblastech podílí 7 procent, v absolutních číslech pak v Izraeli činí 130 mil.m³ a v Jordánsku 40 mil.m³ vody ročně. Palestinská průmyslová spotřeba je zcela zanedbatelná.

Značné rezervy v úsporách, resp. rozvoji vodních zdrojů, lze v blízkovýchodních zemích dosud najít v druhotném využití odpadních vod. Vyčištěné odpadní vody jak ze zemědělství, tak i z domácností či průmyslu, je možné nejlépe znovu využít v zemědělském sektoru. V čele druhotného využití vod je Izrael, který například v roce 1994 znovu použil 210 mil.m³ vody (srv. s celkovou spotřebou asi 1860 mil.m³), přičemž procesem vyčištění a opětovného využití prošla asi třetina odpadních vod z průmyslu, služeb a domácností. Jordánsko v témže roce znovu využilo asi 50 mil.m³ vody (celková spotřeba as 900 mil.m³). Tato recyklovaná voda představovala asi 24 procent ze sektoru průmyslu, služeb a domácností. Na palestinských územích sice existuje několik čističek odpadních vod, jejich technický stav je však žalostný a funkčnost nulová.

²⁸ Dombrowsky, c.d., 95.

²⁹ PWA – Palestinská vodní správa

6. Devastace vodních zdrojů v izraelsko – palestinském regionu

Soustavné přečerpávání vodních zdrojů způsobuje pokles hladiny podzemní vody pod hladinu moře, což umožňuje průsaky mořské vody do podzemního rezervoáru. Po určité době přestane být voda pitná. S narůstající koncentrací solí se stane nevhodná i pro zavlažování, neboť sůl ve vodě obsažená po vypaření vody zůstane a znehodnocuje půdu. Na zhoršující se kvalitě aquiferů – zvodní se podílí vedle solí i chemikálie a odpadní voda obsahující těžké kovy, které do aquiferů pronikají.

Pásmo Gazy: Na území o rozloze 360 km² žije okolo 1 481 080 Palestinců³⁰, což činí z pásma Gazy jednu z nejhustěji obydlených částí světa (přibližně 3800 lidí/km²). Zvyšující se potřeba sladké vody a intenzivní zemědělství způsobují po desetiletí značný deficit v rovnováze vody v pásmu Gazy. Chronické přečerpávání bylo zahájeno už v roce 1948, kdy byla Gaza okupována Egyptem.

V roce 1967 byla Gaza obsazena izraelskou armádou. Izrael se pokusil vyřešit problém přečerpávání zdejších vodních zdrojů např. striktními omezeními budování nových studní. Tato omezení ovšem neměla vliv na aktivitu židovských osadníků, kteří začali na okupovaná palestinská území pronikat po roce 1967. Hlavním problémem bylo čerpání vody izraelskými studnami těsně přiléhajícími k hranicím pásma Gazy a přehrazení vádí na jejich horních tocích. Po převzetí části Západního břehu Jordánu Palestinskou samosprávou byla omezení týkající se výstavby nových studní zmírněna. Problém přečerpávání podzemních zdrojů vody však vyřešen nebyl.

Výsledkem pokračující devastace podzemních zdrojů vody v pobřežních aquiferech je snížení hladiny podzemní vody. Na začátku 90. let poklesla hladina spodní vody o 15 – 20 cm, což způsobilo průnik mořské vody do aquiferů do vzdálenosti 1,5 km od pobřeží³¹. Podle zprávy nizozemské vlády vydané v roce 1991 existují v pásmu Gazy pouze dvě malé oblasti (pod bývalými izraelskými osadami), kde salinita klesá pod 200 mg/l. V ostatních částech Gazy, zejména pod palestinskými uprchlickými tábory, dosahuje úrovně 800 – 1500 mg/l.

Zhoršující se situace si vyžádala přijetí několika zásadních opatření. V roce 1990 vydala Miriam Ben Porath – státní (viz minulá verze) kontrolorka Státu Izrael - zprávu, která

³⁰ Počet obyvatel je výsledkem odhadu při posledním sčítání obyvatel v červenci 2007

³¹ ROUYER, Alwyn R.: *Turning Water into Politics. The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict*, s.33

kritizovala činnost izraelských úřadů. Zpráva doporučila redukci přísunu vody do zemědělství tak, aby hladina podzemní vody v pobřežním aquiferu a hladina povrchové vody neklesala pod kritickou mez, kdy dochází k nevratným škodám na kvalitě vody.

Na základě zprávy vydané v roce 1992 izraelským ministerstvem životního prostředí o silně zasolených izraelských studnách v pásnu Gazy začal Izrael odvádět 20 – 70 mil. m³ vody ročně z Galilejského moře do aquiferů.

Západní břeh: Horský aquifer je nejkvalitnějším zdrojem sladké vody. Vzhledem k ničení podzemních zdrojů na pobřeží se stala jeho západní část (tzv. Jarkon –Tananim aquifer) hlavním zdrojem vody pro Izrael. Izrael se obává, že by Palestinci mohli nekontrolovaným čerpáním vody narušit křehkou rovnováhu v aquiferu. Proto Izrael vydal kvóty na spotřebu vody, a tak je Palestincům umožněno čerpat pouhých 24 mil. m³ vody za rok, zatímco Izrael odvádí v průběhu stejného období 375 mil. m³ vody. Postupem času bude i horský aquifer v přímém ohrožení trvalou devastací.

Galilejské moře: Galilejské moře, vedle Jordánu jediný významný zdroj povrchové vody, je v přímém ohrožení salinizací. Jezero se nachází v severní části Izraele, jejíž klimatické podmínky mu neumožňují, aby se rychleji obnovovalo. Izrael si problém uvědomuje a snaží se starat o kvalitu vody v jezeře, bohužel hladina vody v posledních dvou dekádách neustále klesá. Na přelomu let 1994 – 1995 klesla hladina vody v jezeře o 1,4 m pod tzv. červenou linii. Překročením červené linie dochází k vážnému zasolování jezera.

Druhotné ohrožení pro podzemní zdroje vody vyplývá ze znečištění podzemních zdrojů chemikáliemi a odpadní vodou. V roce 1994 mělo pouhých 10 procent palestinských obyvatel přístup ke kanalizačnímu systému. Dalších 10 procent odvádělo surové splašky přímo do země nebo do vody. Zbýlých 80 procent se muselo spoléhat na septiky. Za špatný stav kanalizačního systému je přímo zodpovědná jak izraelská vláda, tak i Palestinská samospráva, protože izraelská omezení na jakoukoli výstavbu na palestinských územích a neschopnost Palestinské samosprávy získat dostatečné množství finančních příspěvků brání nápravě.

Na znečištění vodních zdrojů se ovšem podílejí i židovští osadníci vypouštěním odpadních vod do vádí a polí vlastněných Palestinci. Takto znečištěná voda se dále používá, protože je často jediným vodním zdrojem.

Znečištěná voda užívaná v přeplněných palestinských uprchlických táborech je prvním předpokladem pro šíření virových, bakteriálních a parazitických infekcí. Studie katedry pro veřejné zdraví Univerzity Bir Zeit, zdokumentovaly vysokou úroveň infekčních onemocnění zejména mezi dětmi. Podle jedné ze studií bylo 48 procent dětí ze základních škol ve třech uprchlických táborech na Západním břehu infikováno střevními parazity³². V roce 1992 v pásmu Gazy mělo přes 50 procent prohlédnutých dětí škrkavku dětskou, získanou přímým kontaktem s lidskými exkrementy.

Vzhledem k tomu, že index natality je rostoucí mezi palestinskou a izraelskou populací, situace v zásobování vodou se bude zhoršovat, pokud nebudou přijata efektivní opatření.

7. Izraelská správa vodních zdrojů

Na počátku 50. let představil Izrael dva kontroverzní projekty: vysušení bažin Huleh severně od Tiberiadského jezera v r.1951 a práce na odklonění/přerušení v lokalitě Gesher Bnot Yaacov v r. 1953.³³

První projekt se uskutečnil v oblasti bažin Huleh v demilitarizované zóně Sýrie proti izraelskému vysušování několikrát protestovala u Smíšené komise pro příměří (MAC), orgánu OSN, s poukazem na to, že žádnému státu není dovoleno provádět v demilitarizované zóně jednostranné kroky.

S narůstajícím napětím mezi zúčastněnými stranami se objevily vojenské akce. Nakonec nařídila Rada bezpečnosti OSN příměří a trvala na ukončení všech izraelských aktivit v oblasti. Rada bezpečnosti OSN povolila v demilitarizované zóně pouze realizaci civilních, oboustranně odsouhlasených projektů.

Izrael zastavil své práce do doby, než bylo možné projekt přemístit. Dva roky po přerušení prvního projektu představil Izrael nový projekt týkající se odklonění vod řeky Jordán. Lokalita byla situována v Gesher Bnot Yacacov, což poskytovalo Izraeli několik výhod. Zaprvé – oblast nad Tiberiadským jezerem zaručovala sladkou čistou vodu bez kontaminace solí. Zadruhé – voda mohla být odkloněna kanálem na základě zemské tíže, bez nutnosti jejího pumpování.

³² Rouyer 1999, 66

³³ Arabsky Jisr Banat Ya-qub, hebresky Gesher Bnot Yaacov.

Projekt byl nicméně opět umístěn do demilitarizované zóny. Izrael podcenil jak syrskou, tak i mezinárodní reakci. Sýrie proti izraelskému projektu a pracím na odklonění protestovala. Současně vznikaly pohraniční konflikty a napětí mezi Izraelem a Sýrií trvale narůstalo.

Rada bezpečnosti OSN nařídila Izraeli zastavení prací³⁴. Izrael to však ignoroval. OSN hrozila Izraeli přerušением své pomoci a trvala na tom, aby Izrael práce na odklonu zastavil.³⁵ Izraelská vláda se nakonec mezinárodnímu nátlaku podvolila.

Průměrné (obnovitelné) množství čisté vody, kterou mají Izrael a palestinská území ročně k dispozici, je cca 2.4 bilionů kubických metrů. Izrael si z tohoto množství přiděluje přibližně 90 procent, mírně přes 10 procent zbývá palestinské populaci. Pokud by byly vodní zdroje rozděleny na rovné podíly na jednoho obyvatele, Palestinci by dostávali zhruba 45 procent.³⁶ Z objemu vody, která je k dispozici z aquiferů na Západním břehu, využívá Izrael 73 procent, Palestinci na Západním břehu 17 procent a ilegální židovští osadníci 10 procent.

Izraelské okupační úřady zničily 140 palestinských studní proto, aby obrátily vodu do izraelského Národního přivaděče. Palestinci směli vykopat/vyvtat pouze 13 studní během téměř 20 let.

Mezitím vyvtal Izrael z pobřežního aquiferu řetěz velmi hlubokých studní podél východní a severní hranice s pásmem Gazy a tím připravil Palestince o jejich vlastní vodu.

Pokračující ničení vodní infrastruktury okupačními silami ponechává palestinskou populaci během určitých časových úseků, než je distribuce obnovena, bez základních dodávek vody a hygienických a zdravotních služeb. Navíc, izraelská bariéra, jejíž hlavní část je postavena na územích Západního břehu, je považována za významného činitele při realokaci více než 80 procent palestinských vodních zdrojů.

Jedním z důsledků bojů o vodu s Izraelem bylo, že se Palestinské vodní správě³⁷ (PWA) založené v r.1996, podařilo vydat vodní zákon až v roce 2002. Z toho plynoucí závěr

³⁴ Rezoluce Rady bezpečnosti OSN č. 100, 27.10.1953

³⁵ Později byla vybrána jiná lokace – u jezera Tiberias – Eshed Kinrot. Nicméně postrádala výhody předchozí lokace. Více viz Murakami, M. (1995), *Managing Water for Peace in the Middle East: Alternative Strategies*

³⁶ Celkovým výpočtem množství vody děleno množstvím obyvatel.

³⁷ PWA – Palestinian Water Authority

je, že většina vodních zdrojů pro PAÚ je v rukou izraelských úřadů, které zasahují do palestinského vodního práva³⁸, tvořícího nedílnou součást práva na sebeurčení.

Izraelské okupační úřady také využívají všechnu vodu z pramene řeky Baniyas a přítoky řeky Jarmuk v okupované části Golanských výšin. Nechaly také vyvrtat mnoho studní kolem oblasti okupovaných syrských Golan, kvůli čemuž jsou z prostoru Golan odváděny miliony kubických metrů spodní vody. Dále využívají izraelské okupační úřady Tiberiadské jezero a odvádějí jeho vodu přes přečerpávací stanice a tlakové potrubí do Izraele a Negevu. Nadměrné přečerpávání vody z jezera a odvádění některých řek, které jezero napájí, vedlo ke snížení hladiny jezera a zapříčinilo výrazný pokles vody odtékající z jezera a zásobující Mrtvé moře. Mezitím izraelské okupační úřady brání obyvatelům vrtat studny na jejich farmách a polích.

8. Izraelská vodní politika na Palestinských autonomních územích

Konflikty ohledně vody na Blízkém východě se netýkají pouze celkové dostupnosti vody, ale mají své kořeny také v kontrole existující vody. Správa vodních zdrojů na palestinských územích je velmi komplikovaná. Vychází z legislativy všech států, které měly kontrolu nad okupovanými územími, tzn. z legislativy Britského mandátu, Jordánska, Egypta a izraelských vojenských nařízeních.

Kontrola sdílených zdrojů spodních vod v povodí Jordánu pod Západním břehem a pásmem Gazy je jádrem napětí mezi Izraelci a Palestinci. V r. 1967 vydala izraelská armáda nařízení č.92, které zakazovalo vrtání nových studní bez povolení vojenských úřadů a týkalo se i stanovení kvót pro čerpání z existujících studní, limitů na údržbu studní a zabránění studní na veškerém okupovaném arabském území.

Palestinci tvrdí, že tyto restriktce účinně zmrazily palestinské využívání vody na okupovaných územích a zavinily nedostatek vody pro městské a průmyslové využití a zabránily dalšímu rozvoji zemědělství. Současně povolil Izrael navýšení kvót dodávek vody pro nové židovské osady v oblastech. Zatímco tedy mnoho Izraelců argumentuje tím, že větší

³⁸ Možnost na svém vlastním území operovat s alokací vody, řídit distribuci zdrojů. Viz *princip omezené svrchovanosti*. Kapitola 10.

dodávky vody napomohou ke snížení napětí, Palestinci trvají na tom, že jakémukoliv většímu úsilí o zvýšení celkové dostupnosti musí předcházet diskuze o realokaci vodních práv a kontrole existujících dodávek. Pokud se nebude nikdo zabývat přímo těmito tématy, jsou šance na vyřešení ostatních problémů s vodou v této oblasti omezené.

Níže popsaný systém správy vodních zdrojů způsobil na palestinských územích vodní krizi a svým způsobem zapříčinil uzavření dočasných mírových smluv, které vedly ke stabilizaci situace v regionu.

Dodávky vody před rokem 1994 závisely na několika lokálních městských společnostech, vesnických výborech a Referátu pro Západní břeh (West Bank Department), který původně spadal pod Civilní správu³⁹. Po ustanovení Palestinské samosprávy byl začleněn do Palestinské vodohospodářské organizace. Lokální městské společnosti tvoří Jerusalem Water Undertaking, Ramallah District, Bethlehem Water Authority, Nablus Municipality Water Department, Hebron Municipality Water.⁴⁰ Obyvatelstvo vesnic a měst, které nespádají do působnosti těchto vodních společností, bylo závislé na vodě ze studní Mekorotu, dodávané prostřednictvím West Bank Department.

Izraelský postup v problematice vody byl výsledkem dohody mezi izraelským kabinetem a komisařem pro vodní zdroje. Do praxe ji na Západním břehu Jordánu uváděl štábní důstojník pro otázky vody a v pásmu Gazy štábní důstojník pro otázky zemědělství.

V jejich pravomoci bylo zpracovávání žádostí na vodní projekty, kontrola kvality a množství vody, údržba vodovodního řadu a schvalování cen uložených palestinskými vodními společnostmi⁴¹. Po uzavření dohod Oslo II v roce 1995 byla většina pravomocí převedena na Palestinskou vodohospodářskou organizaci. Přílohy č. 8 a 9 ukazují organizační strukturu izraelského plánovacího rozvoje vodních zdrojů a jeho přímých aktérů a Palestinské vodohospodářské organizace.

Cílem izraelské vodní politiky byla vždy podpora židovských osadníků, v čemž je Izrael velmi úspěšný. V případě palestinských zájmů se na krizové situaci podepsali i sami Palestinci. Nekoordinované aktivity malých městských systémů a nedostatek lidí s adekvátním vzděláním jsou problémy, které by měla Palestinská samospráva rázně řešit.

³⁹ Izraelský vojenský úřad kontrolující situaci na palestinských územích

⁴⁰ Jeruzalémský úřad pro péči o vodu, Obvod Ramalláh, Betlémská vodní správa, Městský odbor pro vodu Nábulus, Městský odbor pro vodu Hebron

⁴¹ Rouyer 1999, 53

V roce 1982 proběhl úspěšný pokus začlenit vodní systém Západního břehu do vodního systému Mekorot prostřednictvím dohody mezi tehdejšími ministrem obrany Arielem Šaronem a Mekorotem. Mekorot vyhloubil řadu studní na palestinské straně Zelené linie na Západním břehu Jordánu určené pro židovské osadníky v rámci vládních plánů na kolonizaci palestinských území. Právě činnost Mekorotu se stala předmětem dohody. Studny a půda k nim náležející, všechna vodní zařízení a budovy v hodnotě zhruba 5 mil. dolarů přešly za symbolický 1 šekel z majetku izraelské vlády do vlastnictví izraelské vodohospodářské společnosti. Mekorot prostřednictvím dohody získal neomezenou kontrolu nad většinou území Západního břehu Jordánu a stal se jakousi prodlouženou rukou Izraele v ovlivňování hydrologické situace na palestinských územích.⁴²

Izrael má vlastní silné argumenty pro svůj postup, které se dají shrnout do tří zásad, určujících postup v problematice vodních zdrojů⁴³:

- 1) ochrana vodních zdrojů v celém regionu
- 2) vodní politika nerozlišující mezi Araby a Židy
- 3) Postup Izraele je ve prospěch Palestinců

1) Ochrana vodních zdrojů: Izrael je pevně přesvědčen o tom, že pouze on dokáže zachovat vodní zdroje a jejich životaschopnost. Pouze obava o zachování kvality vodních zdrojů přinutila Izrael, aby uvalil na palestinské obyvatelstvo kvóty na spotřebu vody. Izrael odmítá, že by jeho hluboké studny zejména na Západním břehu Jordánu způsobovaly pokles hladiny podzemní vody, přestože k největším ztrátám dochází v Horském aquiferu na Západním břehu, kde je Mekorotem vybudována většina studní pro židovské osadníky.

V případě pásma Gazy je devastace podzemních zdrojů vody vysvětlena nárůstem salinity po neomezeném přečerpávání zdejšího vodního systému z dob egyptské správy.

2) Stejný postup u Židů i Arabů: Izrael tvrdí, že postupuje vůči Židům i Arabům stejně a že uložené kvóty a měřidla nainstalovaná na studních jsou běžnou praxí nejenom na palestinských územích, ale i uvnitř Izraele. To by bylo rozumné vysvětlení, pokud by se kvóty vztahovaly stejnou měrou na židovské i palestinské spotřebitele. Izrael argumentuje přetížením vodních zdrojů na palestinských územích a vysokou cenou nových vrtů, na které Palestinci nemají dostatečné finanční prostředky. Ani rozdílná cena není podle Izraele diskriminační praktikou. Vyšší cenu vody dodávané Palestincům vysvětluje tak, že voda je

⁴² Water Policy in Israel, IASPS, 2000

⁴³ Gallilee College , Israel, 2007

distribuuována společností Mekorot bez ohledu na národnost a náboženství. Ale do tarifů pro Palestince je nutné zahrnout i geografické, geologické a hydrologické faktory, což ovšem nevysvětluje výhodnější ceny pro židovské osadníky žijící na stejném území. Pravdou je, že dodávky vody pro Izrael a pro židovské osadníky jsou dotovány fondy a Světovou sionistickou organizací.

3) Izrael postupuje ve prospěch Palestinců: Izrael může argumentovat statistikou, která vypovídá o vodním systému na palestinských územích. Typickým příkladem může být Západní břeh Jordánu, kde byli před rokem 1967 Palestinci závislí na vodních nádržích zachytávající dešťové srážky, protože existovaly pouze dvě malé vodovodní sítě. V roce 1980 se jejich počet rozrostl na devět. Izrael tvrdí, že aktivně podporuje budování nových studní a jejich zapojení do systému Mekorot, čemuž se Palestinci velmi brání. Sloučení palestinského i izraelského vodního systému by znamenalo závislost na Izraeli, což je v protikladu k úsilí Palestinské samosprávy o nezávislost.

9. Mezinárodní právo a mírová jednání

Mezinárodní právo, pojímající vodní toky a vodu samotnou jako životně důležitou, strategickou surovinu bylo kodifikováno až ve druhé polovině 20. století. Paradoxně iniciátorem změn ve vnímání a definování vodních zdrojů jako suroviny podléhající specifikům mezinárodního práva byla nevládní právnická organizace International Law Association (ILA)⁴⁴ Voda byla vnímána jako surovinový zdroj, nicméně geograficky nevázaný - zasahující více státních celků.

International Law Association vydala v roce 1966 dokument pod názvem *Helsinská pravidla*⁴⁵

Helsinská pravidla stanovila principy mezinárodního práva ve vztahu k vodě s ohledem na zvykové právo. Jako legální přístup určila ILA prostřednictvím Helsinských pravidel *princip omezené svrchovanosti*. To umožňuje státu vystupovat jako suverén ve

⁴⁴ ILA je nevládní organizace, založená v Bruselu v roce 1873. Jako cíl si předsevzala vyjasnění a rozvoj mezinárodního práva a prosazování respektu vůči němu. Organizace je konzultantem pro mnohé specializované agentury OSN. Blíže viz její stránky www.ila-hq.org.

⁴⁵ MACHÁČEK, Štěpán. Úloha vodních zdrojů v mezinárodních konfliktech na blízkém východě, 2006 s.1

vztahu k vodnímu toku na svém území, avšak pouze za předpokladu, že svým jednáním negativně neovlivní jiný celek ve stejném povodí. Z toho vyplývající prvek mezinárodního práva vodních zdrojů, tj. nezpůsobování závažných škod jiným státním celkům povodí, se stal druhým ze tří principů. Jako třetí a asi nejdůležitější princip bylo ustaveno *rozumné a spravedlivé užívání a práce se zdroji vody v rámci společného povodí*.

Tyto principy, formulované na základě zvykového práva, se staly základem pro jednání mezi státy během případných sporů o vodní zdroje. Vzhledem k neustálému vývoji v mezinárodním právu a potřebě připojit nové dodatky byla v roce 2004 přijata tzv. *Berlínská pravidla*, která jsou o dodatky obohacenou verzí *Helsinských pravidel*.

Komplikovanost problematiky vodních zdrojů si však žádala závazné právní normy. OSN, respektive její Mezinárodní právní komise (ILC), v roce 1997 vystoupila s normami, na kterých pracovala 25 let. Pod názvem Konvence o využití nesplavných mezinárodních toků byly tyto normy předloženy Valnému shromáždění OSN ke schválení.

Tyto právně závazné pokyny a legislativa by však vedly k částečnému omezení suverenity státních celků nad toky na jejich území, což se pochopitelně mnohým zemím nelíbilo. Ani po přepracování Konvence tj. změkčení jejích pravidel, nedošlo k ratifikaci.

Ze zemí regionu MENA byla tato konvence ratifikována Libyí, Jordánskem, Sýrií, Libanonem, Irákem a Katarom. Vzhledem k provázanosti vodních toků, povodí a zdrojů vody v tomto regionu však odmítnutí ratifikace ze strany klíčových hráčů - Turecka, Izraele, Egypta, Súdánu nebo Egypta- znemožnilo být regionální prosazení principů konvence. Tyto státy vnímaly Konvenci o využívání nesplavných mezinárodních toků jako ohrožení svých strategických zájmů. V některých případech i jako ohrožení národní bezpečnosti.

Konvence samotná přešla mnoho z Helsinských pravidel a zahrnuje 37 článků. Vzhledem k odmítnutí ratifikace Valným shromážděním je dodržování Konvence dobrovolné a není právně vymahatelné. Dokument tedy slouží spíše jako předloha či podklad pro uzavírání bilaterálních a multilaterálních smluv.

Zásadní pro problematiku mezinárodního práva o vodě jsou podpovrchové zdroje. Zejména v oblasti Izraele a PAÚ se jedná o již zmíněné zvodně. Provázání povrchových a podpovrchových zdrojů bylo dlouhodobě podceňováno. Vztahy mezi těmito zdroji zohlednila už *Helsinská pravidla* i *Konvence*. Vzhledem k důležitosti podpovrchových zdrojů jim byla

samostatně věnována část *Soulských pravidel* z roku 1986, taktéž vytvořených pod taktovkou ILA.⁴⁶

Počet mezinárodních smluv o vodě, především bilaterálních, narůstá. Bohužel, tyto smlouvy nebývají sepsány dle mezinárodního práva, ale zohledňují jen zájmy smluvních partnerů. Příkladem mohou být smlouvy mezi Jordánskem a Sýrií o využití vod Jarmuku z roku 1987, Mírová smlouva mezi Izraelem a Jordánskem z roku 1994 a Přejídná izraelsko-palestinská „Oslo II“ – Dohoda o dočasném uspořádání.

Všechny tyto dohody jsou uzavřeny na bilaterální úrovni, týkají se vodních zdrojů a jejich správy, a to v oblasti, kde vodní zdroje jsou takřka vždy předmětem společného povodí dvou a více států. Z toho vyplývá, že je vždy jeden ze států, sdílejících povodí, znevýhodněn, ať již je či není součástí smluvního závazku.

10. Voda a její role v mírových jednáních od počátku devadesátých let

Mírový proces na Blízkém východě, zahájený Madridskou konferencí v roce 1991, v sobě z iniciativy arabských zemí zahrnuje rovněž otázky spravedlivého řešení využívání vod Jordánu. Mírová jednání se rozeběhla na dvou úrovních: bilaterální, kde jednal Izrael s každou arabskou zemí (Sýrií, Libanonem, jordánsko-palestinskou reprezentací) zvlášť, a multilaterální (bez účasti Sýrie a Libanonu). Izraelci si ale vynutili, aby se otázky stávajících vodních zdrojů projednávaly pouze na bilaterální úrovni. Předmětem multilaterálních jednání se měly stát jen případné plány na rozvoj a využití nových zdrojů vody.

Na bilaterální úrovni došlo k dosažení izraelsko-jordánské mírové dohody v roce 1994 a izraelsko-palestinské dohody, známé jako Oslo II, v roce 1995. Oba dokumenty v sobě zahrnují také ujednání o rozdělení a kontrole vodních zdrojů. V izraelsko-jordánské smlouvě se otázkami vody zabývá příloha II, řešící především vody horního toku Jordánu a řeky Jarmūku a podzemní vody v oblasti ʿEmeq Arava /Wādī ʿAraba na jordánsko izraelských hranicích mezi Rudým a Mrtvým mořem. Článek 40 izraelsko-palestinské smlouvy zase řeší

⁴⁶ MACHÁČEK, Štěpán. Úloha vodních zdrojů v mezinárodních konfliktech na blízkém východě, 2006 s.2

téměř výhradně otázku Horské zvodně a vůbec se nezabývá vodami Jordánu nebo pobřežní zvodně.

Izrael dokázal prosadit uznání existujících potřeb a spotřeby vody v Izraeli, přičemž podíly, o které byly v dohodách navýšeny nároky Jordánska a Palestiny, měly být získány rozvojem nových, dosud neexistujících vodních zdrojů. Smlouva s Jordánskem je navíc velmi obecná a nespécifikuje množství vody, které má být získáno.

V Příloze II izraelsko-jordánské smlouvy se obě strany zavazují ke hledání nových zdrojů vody pro Jordánsko, v první fázi lepším využitím vod Jordánu a Jarmůku zadržováním sezónních přívalů a posléze rozvojem nových zdrojů. V dohodě není uvedeno množství vody, které by takto mělo Jordánsko získat, jordánská strana jej ale interpretuje číslem 225 mil.m³.⁴⁷ Nároky ostatních zemí povodí, Libanonu, Sýrie a Západního břehu nejsou v dohodě vůbec brány v potaz.

Článek 40 izraelsko-palestinské smlouvy „Oslo II“ doslovně přiznává palestinské straně práva na vodní zdroje na Západním břehu. V době podpisu smlouvy využíval Izrael ročně 483 mil.m³ vody z Horské zvodně, tento stav by měl být i nadále zachován. Palestinci čerpali 118 mil.m³ ročně a postupně mohli na základě této dohody odčerpávat dalších 70-80 mil.m³ ročně. Tohoto navýšení ale mělo být dosaženo zejména využíváním dosud málo prozkoumané Východní podzvodně, která má přirozený spád do údolí Jordánu a k Mrtvému moři a tudíž mimo vlastní území Izraele. Problémem je však špatná kvalita vody (vysoká salinita) a její nákladné získávání, které si mají Palestinci hradit převážně sami.

Dohoda také obsahuje ustanovení o povinnostech ochrany vodních zdrojů proti znečištění a zhoršení kvality. Hlavně v těchto ustanoveních jsou spatřovány nevyváženosti smlouvy z hlediska rozdělení práv a povinností. Zatímco Izrael odčerpává velkou část vod Horské zvodně ze svého území, Palestinci na Západním břehu, na jehož území se zvoďeň doplňuje z dešťových srážek, musejí dbát o kvalitu její vody a bránit proto poklesu její hladiny.⁴⁸

Deklarace Principů z roku 1993, která měla vyústit v izraelsko-palestinské dohodu o konečném statutu palestinských území, předpokládala definování práv na využívání vodních zdrojů pro obě zúčastněné strany, a to na principu „spravedlivého využívání sdílených

⁴⁷ Dombrowsky, c.d., s. 99.

⁴⁸ Tamtéž, s. 100.

vodních zdrojů“. Objektivně nebyl tento princip spravedlnosti v dohodě Oslo II zatím naplněn.

Na multilaterální úrovni byla ustavena pracovní skupina *Multilateral Working Group on Water Resources* (MWGWR), které se kromě zástupců zemí povodí Jordánu účastnili také představitelé mezinárodních a zahraničních institucí a agentur. Skupina se od roku 1995 scházela každoročně. Rozsah jejích aktivit byl ale silně omezen definicí vod, kterými se může zabývat. Vody povodí Jordánu byly v mírových jednáních rozděleny na „existující vodní zdroje“, „dodatečné vodní zdroje vyvinuté na základě dvojstranných dohod“ a „nové a dodatečné vodní zdroje“.

První dvě kategorie byly na základě již citovaného izraelského požadavku ponechány výlučně v kompetenci dvojstranných jednání a MWGWR se tak mohla zabývat pouze třetí kategorií. To významně omezilo možnosti prosazování celoregionální spolupráce při využívání sdílených vodních zdrojů. MWGWR se tak musela soustředit pouze na zvýšení vzájemné dostupnosti objektivních hydrologických dat, metody hospodaření s vodou včetně její ochrany, nové technologie získávání další vody a koncepty regionální „vodní“ spolupráce.

Pozice arabských zemí lze stručně shrnout v tom smyslu, že při vyjednáváních s Izraelem o sdílení vodních zdrojů považují za východisko ustanovení z nerealizovaného Johnstonova plánu z roku 1953. Ten byl již Izraelem porušen kvůli velikým objemům vody, kterou odvádí z Jordánu Národním vodním přivaděčem, postaveným bez souhlasu a konzultací se sousedními státy. Tyto státy považují odvedení vod Jordánu izraelským Národním vodním přivaděčem mimo povodí řeky za porušení mezinárodního práva. Z tohoto důvodu také navrhuje ze strany Izraele kompenzaci ve formě účasti na realizaci a financování vodohospodářských projektů, které by poskytly arabským zemím nové objemy vody. Sýrie navrhla v tomto smyslu Izraeli v roce 1996 jednání za účasti mezinárodní pracovní komise.

Izrael však odmítl s tím, že hodlá jednat jen přímo se Sýrií, bez cizího vměšování.⁴⁹ Izrael se v důsledku války v r. 1967 zmocnil kontroly vodních zdrojů, které představují asi polovinu jeho spotřeby. Tyto nabyté zdroje hodlá i dál plně využívat a za základ k jednáním tak považuje současný stav, současnou spotřebu a potřeby izraelské ekonomiky. Za nejschůdnější řešení, jak poskytnout arabským sousedům větší podíl vody, považuje rozvíjení nových zdrojů, jak již naznačil ve smlouvě s Palestinci.

⁴⁹ Ar-Rabīʿī, *Vodní bezpečnost a pojetí suverenity a míru v zemích povodí Jordánu*, s. 150.

10.1 Vyjednávací taktiky a pozice Izraele a Palestinské samosprávy

Izraelský přístup reflektuje vymezení vodních zdrojů jako faktoru národní bezpečnosti. Implikace je taková, že Izrael jako země čelící nedostatku vody, musí udržet absolutní kontrolu nad vodními zdroji, které teď ovládá.

Řešení nabídnutá Izraelem se zaměřují na „zvětšování koláče“ – zvýšením dodávek vody regionu. Mezi navrhovaná řešení patří vybudování kanálů z Rudého moře, Středozemního moře a tzv. mírových vodovodů ze zemí oplývající vodními zdroji. To vše s rozpočty v řádech miliard amerických dolarů. Jednou z možností je i vybudování obří odsolovací stanice v pásmu Gazy, která by poskytla 50 milionů m³ ročně, a tím vyřešila existující nedostatek vody v pásmu Gazy. Předpokládané náklady vybudování jsou 250 milionů amerických dolarů, s cenou 1 americký dolar za každý litr desalinizované vody.

To by znamenalo, že obyvatelé Gazy musí utratit 5 procent hrubého domácího produktu jen na uspokojení základní poptávky po vodě. Větší smysl dává vybudování obdobné desalinizační stanice na území Izraele, který má k dispozici delší pobřeží a jehož hrubý domácí produkt per capita činil 17,500 amerických dolarů. To by umožnilo nezatížit rozpočet Gazy a využít již existujících zdrojů vody v Gaze pro potřeby jejích obyvatel.

Izraelská vyjednávací taktika se vyznačuje zamítáním řešení vodní problematiky jako jednoho problému. Namísto toho dává přednost řešit jednotlivé spory s jednotlivými účastníky. Vystupuje v pozici regionálního vodního komisaře a snaží se vyjednat každou část celého problému separátně, bez nutnosti řešení celku. To umožňuje Izraeli vyhnout se aplikaci jednoho dosaženého řešení na celý konflikt a slouží k prosazení zájmů na bilaterální, nikoli multilaterální úrovni. PAÚ, Libanon a Jordánsko nejsou schopny přijmout společné stanovisko a právě díky tomu se oslabuje jejich pozice, která je tímto roztržštěná.

Izrael k problému s dodávkami vody přistupuje čistě z bezpečnostního hlediska bez ohledu na geo-hydrologickou podstatu zásobníků vody.

Takový postup je však dlouhodobě neudržitelný. Mírová dohoda z roku 1994 mezi Izraelem a Jordánskem se zabývala řešením otázky vodních zdrojů na základě vzájemného uznání spravedlivých kvót⁵⁰ a přístupu k řekám Jordán a Jarmuk. Na jaře roku 1999 Izrael

⁵⁰ “rightful allocations”

oznámil úmysl snížit odběr vody z řeky Jordán z důvodu sucha, nicméně své prohlášení poté stáhl. Přestože izraelsko – jordánská dohoda byla pozitivním krokem vpřed, bilaterální dohody nemohou nahradit multilaterální řešení zahrnující všechny účastněné strany, aniž by k nim bylo přistupováno stejně.

Palestinská autonomní samospráva přistupuje k problému z pohledu mezinárodního práva, které uzná Západní břeh (včetně východního Jeruzaléma) a pásmo Gazy jako okupovaná území⁵¹. Izrael porušuje Haagské dohody (1907) a Čtvrtou Ženevskou konvenci (1949) kontrolou a odčerpáváním palestinských přírodních zdrojů.

Krátce po okupaci ze strany Izraele v roce 1967 byl ze strany Izraele vydán vojenský příkaz č. 92, stanovující vodu jako strategický zdroj, který je nutno kontrolovat. Během doby bylo vydáno ještě mnoho dalších vojenských příkazů, rozšiřujících izraelskou kontrolu nad palestinskými vodními zdroji.

Palestinská autonomní samospráva na základě mezinárodního práva vyžaduje:

- absolutní kontrolu nad zdroji vody z Východního aquiferu , který se nachází pod Západním břehem, a neměl by tedy být sdílen
- rovnoprávné dodávky vody ze Západního Aquiferu a Severovýchodního aquiferu, které jsou napájeny podzemní vodou převážně ze Západního břehu
- rovnoprávné dodávky vody z povodí řeky Jordán – PAÚ jako součást povodí Jordánu má ze zákona mít nárok na podíl na vodě⁵²
- právo na přístup k vodnímu zdroji Tiberiadského jezera – jako součástí povodí Jordánu, jehož je PAÚ součástí
- plnou kompenzaci za poškozování zdrojů vody PAÚ ze strany Izraele, a za vodu čerpanou Izraelem v minulosti.⁵³

⁵¹ Pásmo Gazy však není de iure okupovaným územím, nicméně z pohledu PAS se jedná o okupaci vzhledem k blokádě ze strany Izraele

⁵² V kontextu – Johnstonův plán obsahoval plány na Západní ghór kanál, který by zásoboval Západní břeh 250 miliony m³ vody. Přestože tento kanál nebyl vzhledem k politickému konfliktu postaven, právo Palestinců je neoddiskutovatelné.

⁵³ PAS odhaduje, na základě stanoviska mezinárodního odborníka na vodu Thomase Stauffera, částku reparaace na 45 miliard amerických dolarů, bez úroků.

Zde se tedy setkávají dva zcela rozdílné přístupy, kdy Izrael vede politiku vojensko-technickou, co se týče vodních zdrojů a vnímá vodu jako strategický prvek, a postoj PAÚ, který trvá na řešení dle norem mezinárodního práva.

Bývalý izraelský Komisař pro vodu, Meir Ben Meir, několikrát prohlásil, že Palestinci mohou svůj⁵⁴ problém s vodou vyřešit čerpáním vody z Izraele, kdy pouze kvóty a právo na užívání vody budou předmětem vyjednávání, nikoli kontrola nad vodními zdroji. Dále podotkl, že mezinárodní právo se nevztahuje na Palestince z důvodu neexistujícího státního celku. Navzdory tomu Palestinci vnímají možné řešení jen skrze mezinárodní právo a související rezoluce OSN.

Spravedlivé a rovnoměrné užívání vody ze sdílených zdrojů je nezbytné a současně vzdálené realizaci.

11. Možná východiska

Zvýšené dodávky

Vzhledem k omezenému množství přirozených povrchových vodních zdrojů nelze počítat s jejich navýšením, nicméně k celkovému disponibilnímu objemu vody může přispět rozvoj zachycování zimních povodňových vod.

To platí pro malá wádí stejně jako pro velké zachycovací/zadržovací projekty. Pokud lze schraňovat vodu v podzemí pomocí umělého dočerpávání spodních vod, vzroste kapacita rezerv pro distribuci – díky skladování vody pod povrchem se zamezí ztrátám vzniklým z povrchového vypařování. Menší míra odpařování redukuje také problém se salinitou.

Podzemí je jediným místem, kde lze hledat jakékoliv nové reálné dodávky vody. V r.1985 potvrdil Izrael objevení velkého fosilního aquiferu v nubijském pískovci pod Sinajskou a Negevskou pouští.

Jakýkoliv jiný zdroj by byl na úkor jiného povodí. Navzdory tomu pozornost Izraele upoutal Litani a Nil, Jordánsko se zaměřilo na Eufkrat a všechny země v této oblasti zaujalo

⁵⁴ Izrael nevnímá problém s vodními zdroji jako regionální problém, který je potřeba řešit multilaterálně s celým regionem.

„mírové potrubí“, navržené Tureckem v r.1987. Západní část tohoto projektu by dodávala 1.2 miliardy metrů krychlových ročně z řek Seyhan a Ceyhan do Sýrie, Jordánska a Saudské Arábie. Přes přesvědčení tureckého premiéra Ozala, že soustředěním regionálních zdrojů lze rozptýlit politické napětí v oblasti, při ceně 20 miliard USD si nápad nezískal na popularitě.

Dvě nejpravděpodobnější technologie pro zvýšení dodávek vody jsou odsolování a recyklace odpadních vod.

Blízký východ již utratil na odsolovací zařízení více, než jakákoliv jiná část světa. V regionu je 35 procent světových zařízení z 65 procent celkové odsolovací kapacity, zejména podél Arabského poloostrova.

Desalinizace

Vysoké náklady činí odsolovanou vodu drahou pro většinu využití. I když pitná voda je zcela přirozeně zisková⁵⁵ – tzn., že lidé za ni zaplatí téměř jakoukoliv cenu - voda pro zemědělství, nejvíce na Středním východě využívaná, musí být nákladově efektivní tak, aby zemědělská koncová výroba zůstala na trhu konkurenceschopná. Současné náklady cca 0,80 USD až 1,50 USD za krychlový metr odsolené mořské vody a cca 0,30 USD za krychlový metr za vyčištění poloslané vody nedělá z této technologie ekonomický zdroj vody pro většinu využití. Přesto je vyvíjeno úsilí snížit tyto náklady pomocí víceúčelových zařízení⁵⁶, pomocí zvýšení energetické účinnosti v návrhu zařízení a pomocí zvyšování výkonnosti konvenčních zařízení zdroji sluneční nebo jiné energie.

Další doplňkové využití slané vody je její smíchání se sladkou vodou v takovém poměru, který ji ponechá použitelnou pro zemědělské a průmyslové účely. Tím se efektivně doplňuje dodávka sladké vody. Tato metoda byla použita v sezóně 1975/76 a přispěla tak 141 milionem metrů krychlových ročně k vodnímu rozpočtu jordánské kotliny.

Zpracování odpadních vod

V současnosti čistí dvě zařízení v Izraeli 110 MCM⁵⁷ ročně, neboli 40 procent ročních odpadních vod pro recyklaci a odhady počítají na konci dekády s 80procent⁵⁸. Zpracovaná

⁵⁵ Lidé budou ochotni za pitnou vodu zaplatit jakoukoli cenu

⁵⁶ získávání odsolené vody jako vedlejšího produktu ze zařízení, primárně určeného k výrobě energie

⁵⁷ MCM - milionu kubických metrů

⁵⁸ Israel, Environmental protection Service 1988, s. 147

voda je v současnosti využívána na zavlažování zhruba 15.000 hektarů – převážně bavlny. Očekává se, že plné využití vyčištěných odpadních vod může nakonec pokrýt 45 procent domácí potřeby vody. Tento typ projektu se může uskutečnit v celém regionu. Jasným limitem této technologie je množství odpadní vody, ročně vytvořené populací.

Zemědělský sektor

Některé aspekty snižující se poptávky po zemědělské vodě jsou nekontroverzní a učinily z regionu výkladní skříň šetření vodou ve vyprahlém zemědělství. Technologická vylepšení, jako kapkové zavlažování a mikrorozprašovače, které snižují ztráty vody odpařováním, jsou o cca 20-50 procent výkonnější než standardní rozprašovače, i než metoda zavlažování otevřenými příkopy, používaná v regionu po staletí⁵⁹.

11.1 Doporučení

Izrael by měl dokázat vůli k mírovému řešení celého konfliktu následováním již podepsaných Oslo II dohod – a to zejména navýšením dodávek vody do PAÚ, například 50 milionů m³ skrze Národní vodní přivaděč do pásma Gazy, umožnění PAS vybudovat vodovodní síť na Západním břehu Jordánu.

Palestinská samospráva by se měla podvolit mezinárodní kontrole distribuce humanitárních prostředků na vybudování a servis vodohospodářské sítě. Izrael by měl zrušit platnost vojenských příkazů a umožnit na území PAÚ vyvrtat další studně.

Je zapotřebí ustavit společné izraelsko- palestinské těleso s mezinárodním dohledem, které by koordinovalo práce na budování vodovodní sítě a alokaci dodávek vody, aby nedošlo k porušení práv ani jedné zúčastněné strany.⁶⁰

Dohody uzavřené mezi zainteresovanými stranami by měly respektovat rovné a spravedlivé užívání vodních zdrojů a umožnit společné řízení snah o distribuci. Veškeré vodní zdroje na západ od řeky Jordán by měly být sdíleny na základě množství obyvatel. Souvislosti

⁵⁹ Israel, Environmental Protection Service 1988, s. 144

⁶⁰ Například nekontrolované vrtání studní na území PAÚ, a z toho vyplývající narušení uzavřených dohod o dodávkách vody mezi zainteresovanými stranami.

mezi vodohospodářstvím, ochranou prostředí, společností a ekonomickým růstem jsou neoddiskutovatelné a měly by být přijaty všemi stranami konfliktu jako klíčové.

Narůstající nedostatek vody na území PAÚ může nezvratně poškodit snahy o mírový proces, kdy voda by mohla být v budoucnu jednou z hlavních překážek jeho uzavření. Je tedy v zájmu obou stran, z dlouhodobého hlediska, vyvarovat se možnosti, aby konflikt o vodní zdroje dominoval mírovým rozhovorům.

12. Závěr

Spor o vodní zdroje je jedním z faktorů na pozadí izraelsko – palestinského mírového procesu a zároveň jedním z prvků, pro který platí, že jeho neřešení alespoň na bilaterální úrovni, zkomplikuje mírový proces. Důkazem toho je například status vodních zdrojů pro Izrael, který je popsán v této práci. V minulosti existovalo několik plánů - Johnstonův, Cottonův, které ale nikdy nebyly pro výhrady jedné nebo druhé ze stran konfliktu přivedeny k životu. Právě potřeba komplexního řešení je základem budoucích jednání.

Palestinská strana vodu vnímá jako nedělitelnou součást svých práv, argumentuje mezinárodním právem, ale zároveň není schopna se oprostit od konceptu, že voda a její dostupnost je přirozenou součástí práva na život. Schopnost přijmout vodu a její zdroje jako komoditu, se kterou je třeba nakládat na komerční bázi je nezbytná pro společnost na PAÚ. Na druhou stranu Izrael přistupuje sice k vodě z hlediska komodity – jak je popsáno v kapitolách *Izraelská správa vodních zdrojů* a *Izraelská vodní politika na PAÚ* – nicméně z této komodity učinil i strategicky důležitou součást státní bezpečnosti. Oba tyto přístupy, ať už palestinská percepce vody jako přirozeného zdroje, tak Izraelem vnímaná strategická důležitost brání jednání, a přijetí kompromisu.

Zatímco mnoho Izraelců argumentuje tím, že větší dodávky vody napomohou ke snížení napětí, Palestinci trvají na tom, že jakémukoliv většímu úsilí o zvýšení celkové dostupnosti musí předcházet diskuze o realokaci vodních práv a kontrole existujících dodávek.

V kapitolách *Mezinárodní právo a mírová jednání* a *Voda a její role v mírových jednáních od počátku devadesátých let*, je popsán stav přerozdělování vodních zdrojů, kdy Izrael vyjednal uznání svých existujících potřeb a spotřeby vody v Izraeli jako dané a které

bude čerpat z již existujících zdrojů, přičemž potřeby a budoucí nároky PAÚ měly být získány rozvojem nových, dosud neexistujících vodních zdrojů. To by znamenalo, že při zvyšování poptávky po vodě by Izrael čerpal ze společných zdrojů, čímž by se snižoval podíl PAÚ. Vzhledem k politice Izraele popsané v kapitole *Izraelská politika vodních zdrojů na PAÚ* je však velmi komplikované dostát závazku z palestinské strany ohledně rozvoje v současnosti neexistujících zdrojů. Zdá se tedy, že jde o začarovaný kruh a kromě doporučení vhodných pro krátkodobé řešení je potřeba dlouhodobě funkčního, kompromisního řešení kruciální.

Tato práce tedy jako jediné možné řešení vidí vytvoření systému uspokojujícího obě strany izraelsko-palestinského konfliktu založeném na multilaterálním plánu a mezinárodním dohledu.

13. Summary

The aim of this thesis was to show the underestimated importance of water scarcity in the Israeli – Palestinian conflict. So far, it was taken in consideration as a separate issue, not directly linked to the peace process.

With the occupation of the West Bank and Gaza Strip (WBGs) in June 1967, Israel greatly improved its hydrological position. In 1982, the Israeli Water Company Mekorot took control. Palestinian wells were destroyed and supplies dried up by widespread digging and pumping from deeper wells for Israeli use. In the context of the peace process water was considered an interim issue. The Palestinian Water Authority (PWA) assumed administrative responsibility for water resources but Israel maintained overall control of all water, including the Palestinian water supply.

Today, part of the problem in solving the water dispute is that the Oslo peace process institutionalized Israel's almost total control over Palestinian water use and planning, as well as its discriminatory allocation system. The solution is to abandon the approaches both sides are standing for, and start to think in terms International Law, equality, rights to resources and mutual respect and cooperation.

14. Seznam použité literatury

Amery, Hussein A.; Wolf Aaron T. (editors): 2000. *Water in the Middle East: A Geography of Peace*. University of Texas Press, ISBN 0-292-70495-x

Al-amn al-mā'ī al-^ḥarabī. Markaz ad-dirāsāt al-^ḥarabī al-ūrubī [Arabská vodní bezpečnost. Arabsko-evropské výzkumné centrum], Paris 2000.

AL-MADŽDŮB, Tāriq: *Lā ahada jašrabu. Mašārī^ḥ al-mijāh fī istrātīdžījat Isrā'īl* [Nikdo nepije. Vodní projekty v izraelské strategii]. Rijād ar-Rajjis, Bejrút 1998.

AR-RABĪ'Ī, Sāhib: *Al-amn al- mā'ī wa mafhūmā as-sijāda wa as-salām fī duwal hawd nahr al-Urdun* [Vodní bezpečnost a pojetí suverenity a míru v zemích povodí Jordánu]. Dār al-hisād, Damašek 2000.

AR-RABĪ'Ī, Sāhib: *Azmat hawdaj Didžla wa al-Furāt wa džadalījat at-tanāqud bajna al-mijāh wa at-tashīr* [Krise povodí řek Eufkrat a Tigris a neslučitelný rozpor mezi vodou a desertifikací]. Dār al-Kalima, Damašek 1999.

AR-RABĪ'Ī, Sāhib: *Sirā^ḥ al-mijāh wa azmat al-huqūq bajna duwal hawd an-Nīl* [Konflikt o vodu a právní krize mezi státy povodí Nilu]. Dār al-Kalima, Damašek 2001.

ALGHARIANI, Saad, A.: *Water Transfer versus Desalination in North Africa: sustainability and Cost Comparison*. Occasional Paper 49, SOAS, London 2003.

ALLAN, J. A.: *The Middle East Water Question. Hydropolitics and the Global Economy*. I. B. Tauris, London 2002.

DAIBES-MURAD, Fadia: *A New Legal Framework for Managing the World's Shared Groundwaters. A Case-study from the Middle East*. IWA Publishing, London 2005.

ELHADJ, Elie: *Camels don't Fly, Deserts don't Bloom. An Assessment of Saudi Arabia's Experiment in Desert Agriculture*. Occasional Paper No. 48, SOAS, London 2004.

MACHÁČEK, Štěpán. *Úloha vodních zdrojů v mezinárodních konfliktech na blízkém východě*, RM 02/23/05, 2006

RIDWĀN, Walīd: *Muškilat al-mijāh bajna Sūrijā wa Turkijā* [Problém vod mezi Sýrií a Tureckem]. Vydavatel neuveden, 2004.

SA'ĪD, Rušdī a kol.: *Azmat al-mijāh fī al-watan al-^ḥarabī* [Vodní krize v arabské vlasti]. Dār al-Amīn, Káhira 2004.

SCHEUMANN, Waltina; SCHIFFLER, Manuel (Eds.): *Water in the Middle East: Potential for Conflicts and Prospects for Cooperations*. Springer, Berlin 1998.

ZEREINI, Fathi; JOESCHKE, Wolfgang (Eds.): *Water in the Middle East and North Africa: Resources, Protection and Management*. Springer, Berlin 2004.

ROUYER, Alwyn R.: 1999. *Turning Water Into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict*, Basingstoke: Macmillan, ISBN 0-333-69964-5

ČLÁNKY

ARAB REPORTS AND ANALYSIS: 1981. The Golan Next? *Journal of Palestine Studies*, Special Issue: American Blacks on Palestine, Winter, www.jstor.org, Vol. 10, No. 2, 127-129

BELLISARI, Anna: 1994. *Journal of Palestine Studies*. Public Health and the Water Crisis in the Occupied Palestinian Territories, Winter, www.jstor.org, Vol. 23, No. 2, 52-63

BONNE, A.: 1938. *The Geographical Journal*, Natural Resources of Palestine, Sep., www.jstor.org, Vol. 92, No. 3, 259-266 67

BROWN, Paul: 2002. *Právo*. Dva milióny lidí zaplatí životem za sucho. 29. 4. 2002

COATE, Winifred A.: 1953. *International Affairs*. The Condition of Arab Refugees in Jordan, Oct., www.jstor.org, Vol. 29, No. 4, 449-456

ELMUSA, Sharif S.: 1993. *Journal of Palestine Studies*. Dividing the Common Palestinian-Israeli Waters.: An International Water Law Approach, Spring, www.jstor.org, Vol. 22, No. 3

ELMUSA, Sharif S.: 1995. *Journal of Palestine Studies*. The Jordan-Israel Water Agreement: A Model or an Exception, Spring, www.jstor.org, Vol. 24, No. 3, 63-73

ELMUSA, Sharif S.: 1996. *Journal of Palestine Studies*. The Land-Water Nexus in the Israeli-Palestinian Conflict, Spring, www.jstor.org, Vol. 25, No. 3, 69-78

GLEICK, Peter H.: 1993. *International Security*. Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security, Summer, www.jstor.org, Vol.18, No.I, 79-112

HERZOG, Chaim: 1982. *Journal of Palestine Studies*. Golan Annexation: Israeli Comment, Spring, www.jstor.org, Vol. 11, No. 3, 172-174

QAHWAJI, Habib: 1982. *Journal of Palestine Studies*. Golan Annexation: A Question of Timing, Spring, Vol. 11, No. 3, 151-159

RESEARCH MATERIAL: 1979. *Journal of Palestine Studies*. Israel and the Resources of the West Bank, Summer, www.jstor.org, Vol. 8, No. 4, 94-104

SPECIAL DOCUMENT: 1985. *Journal of Palestine Studies*. Permanent Sovereignty over National Resources in the Occupied Palestinian and Other Arab Territories. Winter, www.jstor.org, Vol. 14, No. 2, 173-185 68

SMITH, H. A.: 1949. *International Affairs*. The Waters of the Jordan: A Problem of International Water Control. Oct., www.jstor.org, Vol. 25, No. 4, 415-425

15. Seznam příloh

Příloha č. 1 Podíl poptávky po vodě na zásobách podle zemí

Příloha č. 2 Průměrné roční srážky

Příloha č. 3 Povrchové zdroje vody na PAÚ a Izraeli

Příloha č. 4 Podpovrchové zdroje na PAÚ a Izraeli

Příloha č. 5 Povodí řeky Jordán

Příloha č. 6 Aquifer – zvedeň

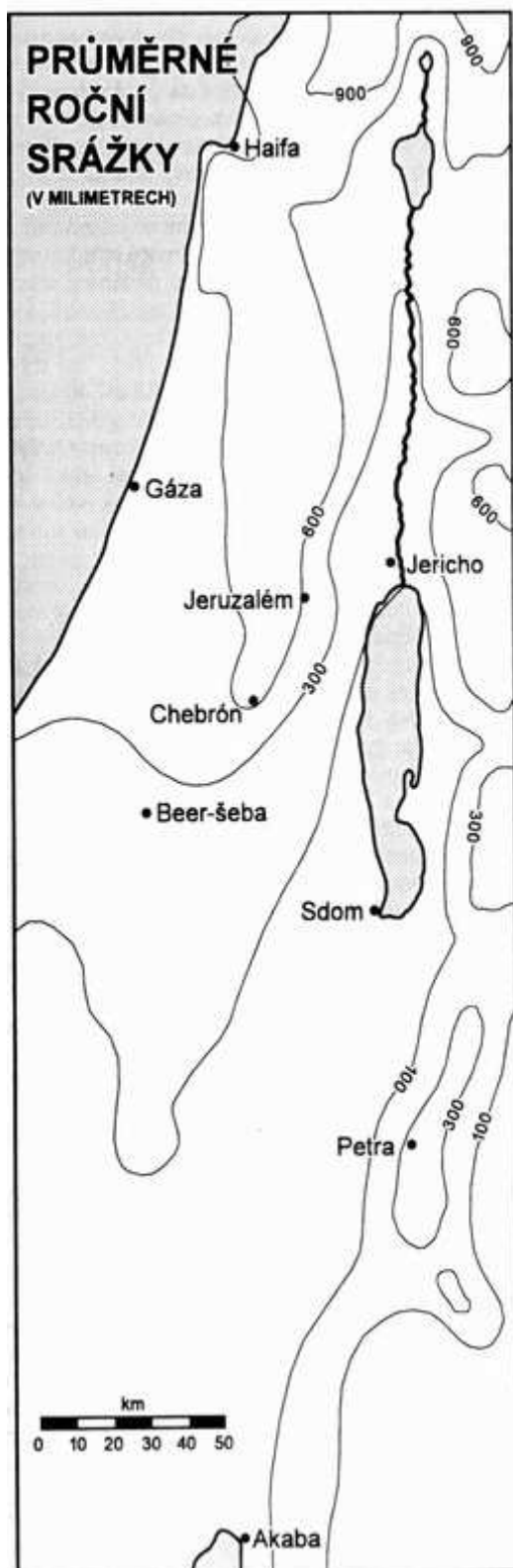
Příloha č. 7 Systém vytváření izraelské vodní politiky

Příloha č. 8 Organizační systém palestinské vodohospodářské politiky

Podíl poptávky po vodě na zásobách podle zemí

Stát	odběr vody v procentech z obnovitelných zásob	Stát	odběr vody v procentech z obnovitelných zásob
Libye	374	Belgie	72
Katar	174	Kypr	60
SAE	140	Tunisko	53
Jemen	135	Afghánistán	52
Jordánsko	110	Pákistán	51
Izrael	110	Barbados	51
Saudská Arábie	106	Irák	43
Kuvajt	>100	Madagaskar	41
Bahrajn	>100	Írán	39
Egypt	97	Maroko	37

Zdroj: Gleick, Peter H.: Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Law

Zdroj: kolektiv autorů: Nový biblický slovní

Příloha č.3 Povrchové zdroje vody na PAÚ a v Izraeli

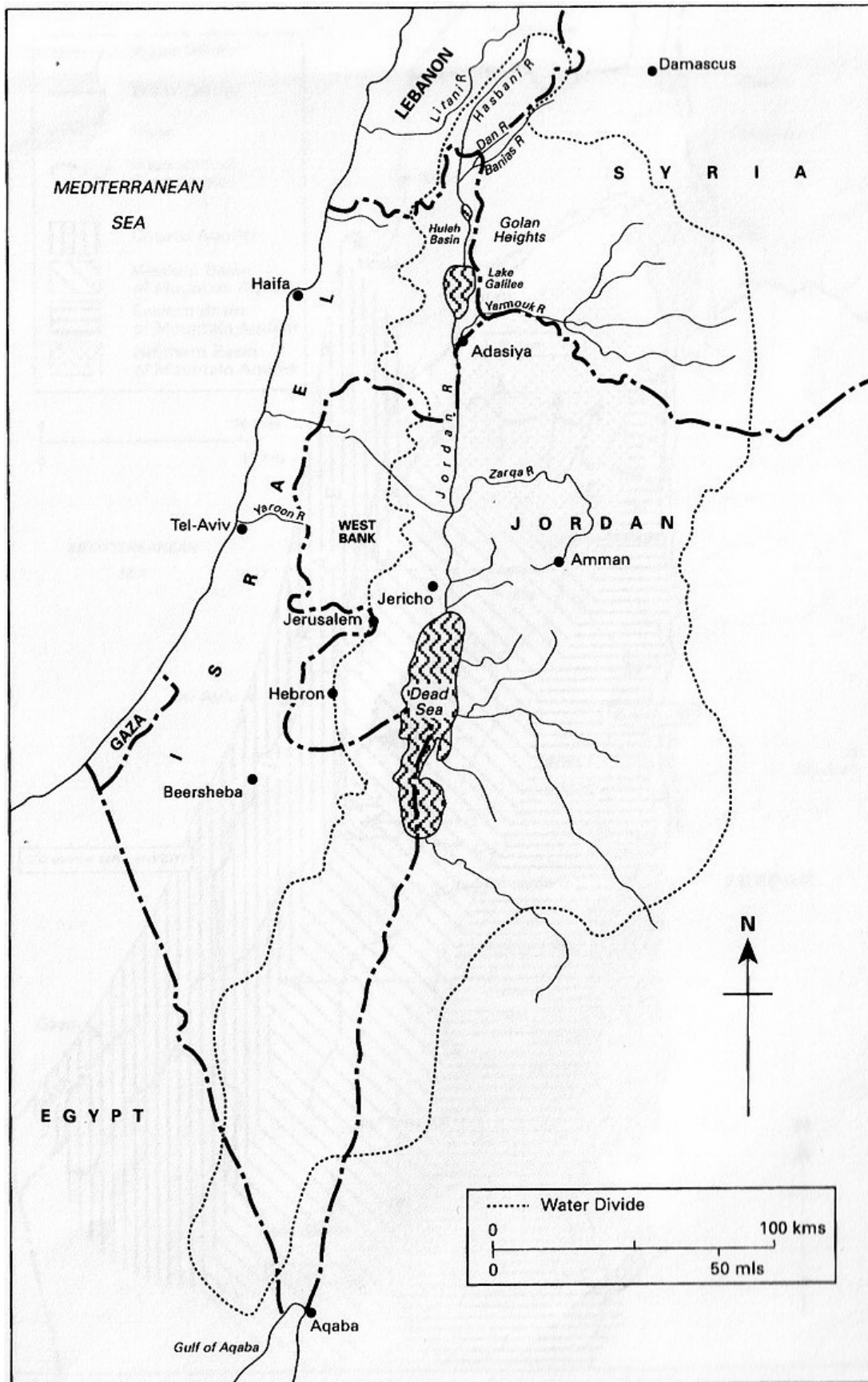
Zdroj: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Surface-Water.htm

Příloha č. 4 Podpovrchové zdroje vody na PAÚ a v Izraeli

Zdroj: http://www.passia.org/palestine_facts/MAPS/Surface-Water.htm

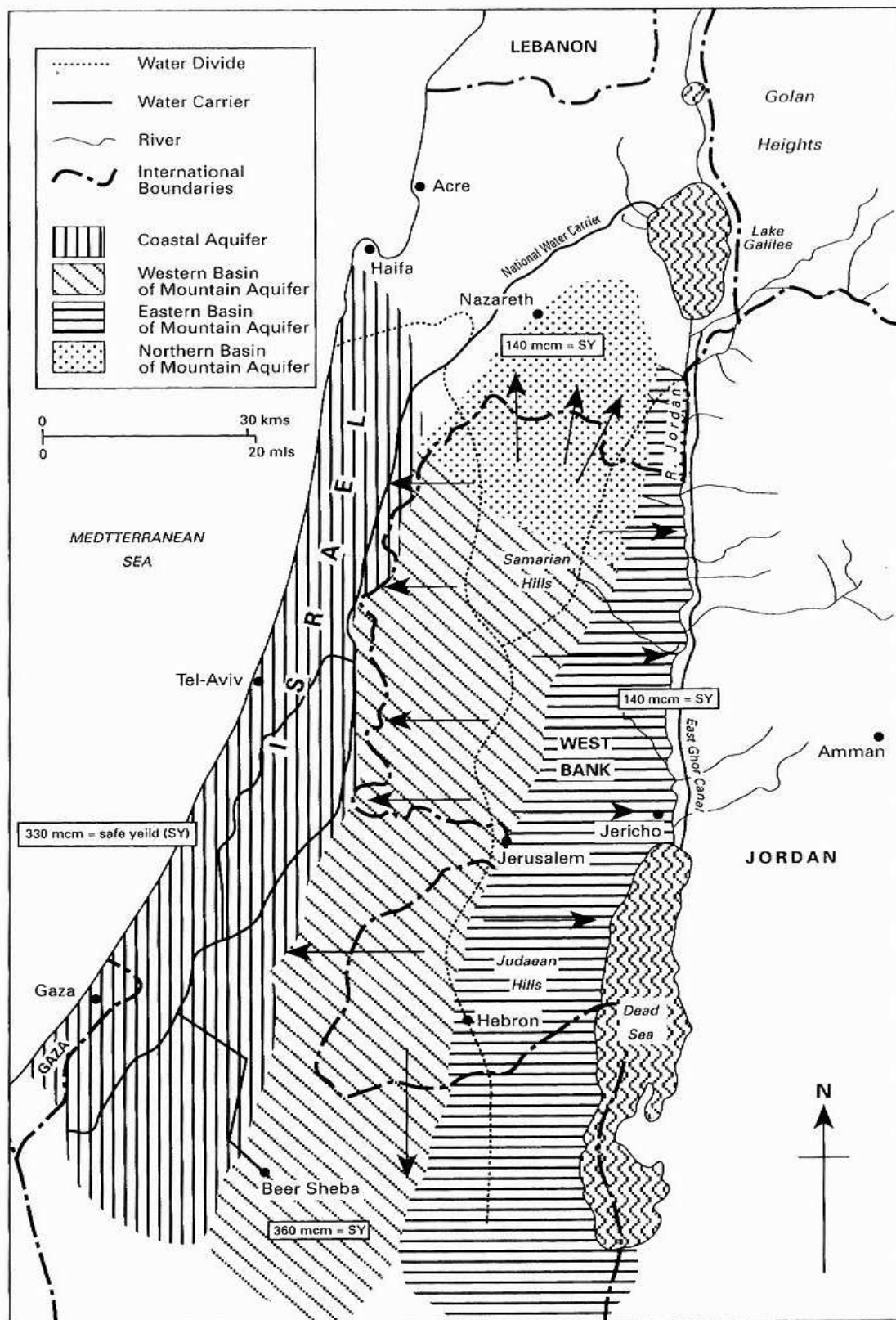
Příloha č.5 Povodí řeky Jordán

Zdroj:

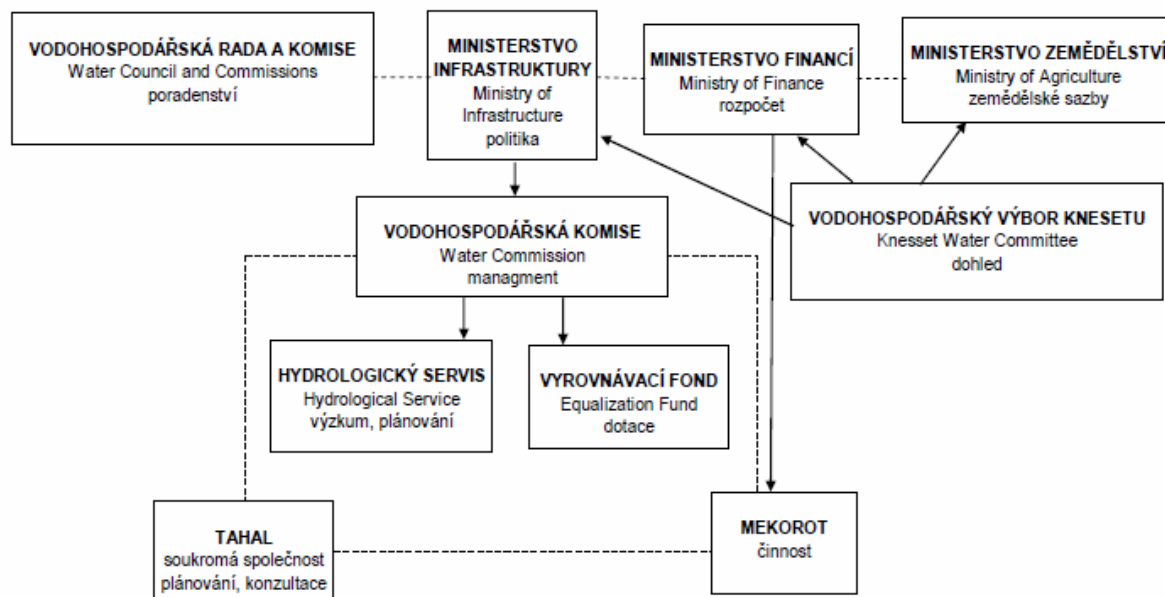
Rouyer R. Alwyn: Turning ater into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict

Příloha č. 6 Aquifer – zvoděň

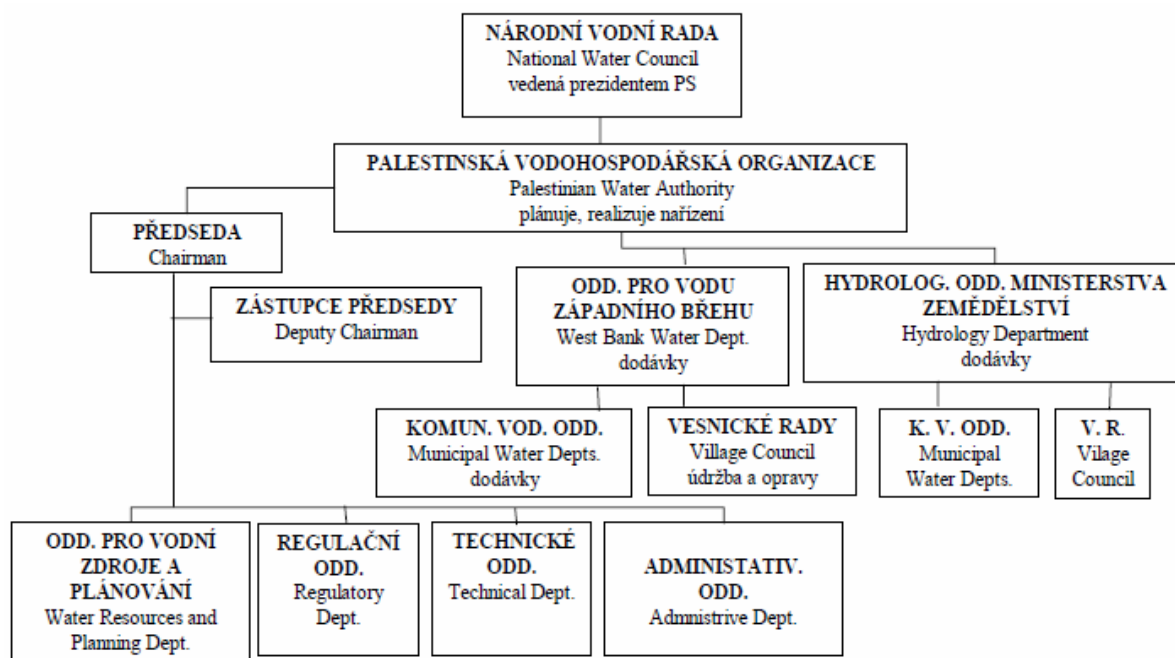
Zdroj: Rouyer R. Alwyn: Turning ater into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict

Příloha č. 7 Systém vytváření izraelské vodní politiky

Zdroj: Rouyer R. Alwyn, *Tourning Water into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict*

Příloha č. 8 Organizační systém Palestinské vodohospodářské organizace

Zdroj: Rouyer R. Alwyn, *Tourning Water into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict*

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE NA TÉMA:

Vodní zdroje a jejich distribuce jako strategicko - politický faktor izraelsko - palestinského konfliktu

autor: **Daniel P. Bagge**
obor a ročník: **Politologie a Mezinárodní vztahy, 3. ročník bc. studia**
akademický rok: **2008-2009**
vedoucí práce: **PhDr. Lucie Hindlsová M.A.**
datum odevzdání:

Souhlasím s vedením bakalářské práce:

PhDr. Lucie Hindlsová M.A.

Téma a cíl bakalářské práce

V posledních dekádách dochází k celosvětovému poklesu zásob vody vzhledem k industrializaci, populačnímu růstu a vytváření nových zemědělských ploch, jež je potřeba zavlažovat.

Vlivem lidské tak činnosti dochází k tvorbě nových aridních a semiaridních oblastí.

Problematika vodních zdrojů bude v několika příštích letech kruciólním tématem na celém světě. Existuje však nejedna oblast, kde zajištění této suroviny vyústilo v přímý boj o kontrolu zdrojů už nyní. Jednou z těchto oblastí je Blízký východ, konkrétněji region izraelsko-palestinský.

V této práci chci popsat, jak po vzniku Státu Izrael docházelo k politickým a vojenským rozhodnutím, která měla se zajištěním dostatečného množství vody často více společného, než by se na první pohled zdálo. Ať se jednalo o anexi území, odůvodňovanou vytvořením bezpečnostní zóny, syrské demilitarizované zóny, nebo o stavbu separační zdi.

V posledních desetiletích došlo k mnoha dílčím konfliktům o vodu. Šlo o konflikty vojenské (syrské stíhačky ničily izraelskou stavbu Národního vodního přivaděče na Galilejském jezeru v roce 1964 a izraelské stíhačky zase rozstřílely syrské staveniště odvádění toku říčky Bānjās na Golanských výšinách v roce 1965 a to třikrát v březnu, v květnu a srpnu. Irák v roce 1990 a vyhrožoval Turecku použitím síly v případě zahájení vodních staveb), ekonomické (rozdílné ceny vody pro izraelské osadníky na Západním břehu Jordánu a pro Palestinskou národní samosprávu- PNS) nebo politické (odříznutí od vodního zdroje maskované jako vytváření bezpečnostní bariéry).

V izraelsko – palestinském konfliktu je voda využívána jako nástroj vyvíjející tlak a hraje svou roli při prosazování diskriminační politiky vůči obyvatelům Západního břehu a pásma Gazy.

Izraelská diskriminační politika je založena na nevyvážené alokaci vody mezi Izraelem, židovskými osadami a Palestinskými autonomními územími, kdy Izrael příslovečně stahuje stále více vody ze Západního břehu Jordánu pro svou vlastní potřebu.

Je nutné si uvědomit, že existuje mnoho faktorů vedoucích ke vzniku konfliktu o vodu v izraelsko - palestinském regionu se tyto předpoklady mísí.

Jde o kontrolu horního a dolního toku řeky, kontrolu omezeného zdroje pitné vody více státy, celkově nedostatečné množství vody v regionu a nakonec i mylný předpoklad, že se kvalita a množství vody na celém světě nemění.

Bohužel, s rostoucí poptávkou po pitné vodě související s nárůstem světové populace, se zvyšujícími se nároky na životní standard, na rozvoj zemědělství a průmyslu a s působením klimatických změn, se snižuje její množství i kvalita a přístup k ní se stává složitějším.

V práci se pokusím popsat hydrologické poměry a následnou vodní krizi, tedy situaci, která panuje v tomto regionu už několik desítek let. Zaměřím se zejména na první polovinu 90. let, kdy vodní krize dosáhla svého vrcholu a snaha o její řešení se stala součástí dílčích mírových dohod, které však při dnešním kritickém pohledu nevyřešily nic a dál pokračuje devastace vodních zdrojů.

Práce by měla poukázat na izraelsko – palestinský konflikt jako na určitý vzorec, jak by se mohly podobné konflikty o vodu rozvíjet v budoucnosti klíčovém regionu MENA (Middle East and North Africa).

Cílem práce je popsat vývoj jednání a sporů o vodní zdroje od 90. let minulého století do současnosti a zhodnotit jejich dopad dále posoudit politické kroky vedoucí k jednáním a navrhnout řešení do budoucna na základě poznatků ze současnosti a minulosti.

Z metodologického hlediska bude k práci přistupováno deskriptivní formou a na závěr bude nastíněno možné východisko do budoucnosti.

Předběžný návrh struktury práce

- 1) Úvod**
- 2) Voda a její role v mezinárodní bezpečnosti**
- 3) Charakteristika Blízkého východu**
- 4) Stručný popis izraelsko-palestinského regionu**
- 5) Vodní zdroje v izraelsko-palestinském regionu**
- 6) Spotřeba vody v izraelsko-palestinském regionu**
- 7) Devastace vodních zdrojů v izraelsko – palestinském regionu**
- 8) Izraelská správa vodních zdrojů**
- 9) Izraelská vodní politika na palestinských územích**
- 10) Mezinárodní právo a mírová jednání**
- 11) Možná východiska**
- 12) Závěr**

Vybrané zdroje informací

Amery, Hussein A.; Wolf Aaron T. (editors): 2000. *Water in the Middle East: A Geography of Peace*. University of Texas Press, ISBN 0-292-70495-x

Rouyer, Alwyn R.: 1999. *Turning Water Into Politics: The Water Issue in the Palestinian-Israeli Conflict*, Basingstoke: Macmillan, ISBN 0-333-69964-5

Scheuman Waltina, Schiffler Manuel: 1998. *Water in the Middle East: Potential for Conflicts and Prospects for Cooperation*, Sprienger-Verlag Berlin Heidelberg

Waisová Šárka: 2003. *Současné otázky mezinárodní bezpečnosti*, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk: Dobrá voda

kolektiv autorů: 2000. *Regionální zeměpis světadílů*, nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o. ISBN 80-86034-43-7.

kolektiv autorů: 1996. *Nový biblický slovník*, nakladatelství návrat domů ISBN 80-85495-65-1, Praha

ČLÁNKY

ARAB REPORTS AND ANALYSIS: 1981. The Golan Next? *Journal of Palestine Studies*, Special Issue: American Blacks on Palestine, Winter, www.jstor.org, Vol. 10, No. 2, 127-129

BELLISARI, Anna: 1994. *Journal of Palestine Studies*. Public Health and the Water Crisis in the Occupied Palestinian Territories, Winter, www.jstor.org, Vol. 23, No. 2, 52-63

BONNE, A.: 1938. *The Geographical Journal*, Natural Resources of Palestine, Sep., www.jstor.org, Vol. 92, No. 3, 259-266 67

BROWN, Paul: 2002. *Právo*. Dva milióny lidí zaplatí životem za sucho. 29. 4. 2002

COATE, Winifred A.: 1953. *International Affairs*. The Condition of Arab Refugees in Jordan, Oct., www.jstor.org, Vol. 29, No. 4, 449-456

ELMUSA, Sharif S.: 1993. *Journal of Palestine Studies*. Dividing the Common Palestinian-Israeli Waters.: An International Water Law Approach, Spring, www.jstor.org, Vol. 22, No. 3

ELMUSA, Sharif S.: 1995. *Journal of Palestine Studies*. The Jordan-Israel Water Agreement: A Model or an Exception, Spring, www.jstor.org, Vol. 24, No. 3, 63-73

ELMUSA, Sharif S.: 1996. *Journal of Palestine Studies*. The Land-Water Nexus in the Israeli-Palestinian Conflict, Spring, www.jstor.org, Vol. 25, No. 3, 69-78

GLEICK, Peter H.: 1993. *International Security*. Water and Conflict: Fresh Water Resources and International Security, Summer, www.jstor.org, Vol.18, No.I, 79-112

HERZOG, Chaim: 1982. *Journal of Palestine Studies*. Golan Annexation: Israeli Comment, Spring, www.jstor.org, Vol. 11, No. 3, 172-174

QAHWAJI, Habib: 1982. *Journal of Palestine Studies*. Golan Annexation: A Question of Timing, Spring, Vol. 11, No. 3, 151-159

RESEARCH MATERIAL: 1979. *Journal of Palestine Studies*. Israel and the Resources of the West Bank, Summer, www.jstor.org, Vol. 8, No. 4, 94-104

SPECIAL DOCUMENT: 1985. *Journal of Palestine Studies*. Permanent Sovereignty over National Resources in the Occupied Palestinian and Other Arab Territories. Winter, www.jstor.org, Vol. 14, No. 2, 173-185 68

SMITH, H. A.: 1949. *International Affairs*. The Waters of the Jordan: A Problem of International Water Control. Oct., www.jstor.org, Vol. 25, No. 4, 415-425